

Povezanost osobina ličnosti i interesa kod djece predškolske dobi

Debeljak, Jelena

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:474980>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Jelena Debeljak

**POVEZANOST OSOBINA LIČNOSTI I
INTERESA KOD DJECE PREDŠKOLSKE
DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA PSIHLOGIJU

JELENA DEBELJAK

**POVEZANOST OSOBINA LIČNOSTI I
INTERESA KOD DJECE PREDŠKOLSKE
DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc.dr.sc. Ana Butković

Zagreb, 2018.

Povezanost osobina ličnosti i interesa kod djece predškolske dobi

The relationship between personality traits and interests among preschool children

Sažetak: Cilj ovog istraživanja bio je kvantitativno istražiti osobine ličnosti kod djece predškolske dobi i njihov odnos s interesima. Uz to, ispitano je i postoji li razlika u osobinama ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja djece. U istraživanju je sudjelovalo 147 djece iz 8 vrtića s područja Krapinsko-zagorske županije. Upitnike su roditelji nosili kući te su na njima procjenjivali svoju djecu. Prvi dio upitnika odnosio se na opće podatke, zatim su ispunjavali Upitnik interesa djece predškolske dobi te upitnik za mjerenje osobina ličnosti kod djece M5-PS-23, oboje skraćene verzije. Provedena je faktorska analiza na Upitniku interesa djece predškolske dobi te su dobivena četiri faktora. U kontekstu razlika u osobinama ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja nisu utvrđene razlike. Pokazalo se kako postoji statistički značajna pozitivna povezanost između neuroticizma i Faktora 2, faktora koji se odnosi na zainteresiranost za igračke i predmete te igranje istim igračkama; te negativna povezanost s Faktorom 3, koji se odnosi na pozivanje drugih u igru te spontano primjećivanje životinja i spontano ponavljanja fraza. Nadalje, rezultati ukazuju kako je ekstraverzija pozitivno povezana s Faktorom 3 i Faktorom 4, faktorom koji se odnosi na zainteresiranost za loptu i figurice. Dimenzije otvorenost ka iskustvu i savjesnost su pozitivno statistički značajno povezane s Faktorom 3 i Faktorom 1, faktorom koji se odnosi na zainteresiranost za crtanje, slikovnice, strane jezike te dječje pjesmice i brojalice. Na kraju, za dimenziju ugodnost pokazalo se kako nije povezana ni s jednim Faktorom.

Glavne riječi: osobine ličnosti, interesi, djeca predškolske dobi

Abstract: The aim of this study was to quantitatively examine personality traits among preschool children and their correlation with interests. In addition, we also examined whether there is a difference in personality traits with regard to the birth order of children. The participants were 147 children aged 6 to 8 years, from eight kindergartens in Krapina-Zagorje county. Parents estimated their children at home on questionnaires they were given at kindergarten. Parents filled in some general information, the Questionnaire of interests for preschool children and questionnaire which measures personality traits in children: M5-PS-23, both versions of the questionnaires are shortened versions. Factor analysis was carried out on the Questionnaire of interest for preschool children and it showed that there are four factors. Differences have not been established in the context of differences in personality traits with regard to the order of birth. There was a statistically significant positive correlation between neuroticism and Factor 2, a factor related to interest in toys and objects, and playing with the same toys; and a negative statistically significant correlation with Factor 3, factor related to calling others into the game, spontaneous animal observation and spontaneous phrase repetition. Furthermore, the results indicate that extraversion is positively correlated to Factor 3 and Factor 4, a factor related to interest in the ball and the toy figurines. Also, there is a statistically significant correlation between Factor 3 and Factor 1, a factor related to drawing, interest in picture books, also in foreign languages and children's poems and numerals. Finally, the results showed that there are no significant correlations between agreeableness and any factor.

Keywords: personality traits, interests, preschool children

Sadržaj

1. Uvod.....	2
1.1. Ličnost.....	2
1.1.1. Petofaktorski model ličnosti (FFM)	2
1.2. Temperament.....	3
1.2.1. Modeli temperamenta.....	3
1.3. Osobine ličnosti i temperament	5
1.4. Redoslijed rođenja i osobine ličnosti.....	6
1.5. Interesi	7
1.5.1. Četverofazni model razvoja interesa	8
1.5.2. Interesi u ranoj dobi.....	9
1.5.3. Mjerenje interesa u ranoj dobi.....	10
1.6. Interesi i osobine ličnosti.....	10
2. Cilj i problemi	11
3. Metoda.....	13
3.1. Sudionici.....	13
3.2. Instrumenti	13
3.3. Postupak	17
4. Rezultati	18
5. Rasprava	21
6. Zaključak.....	30
7. Literatura	30
8. Prilozi	35
8.1. Upitnik o interesima za djece predškolske dobi (skraćena verzija)	35
8.2. Upitnik ličnosti M5-PS-23 (skraćena verzija).....	38

1. Uvod

1.1. Ličnost

Posljednjih nekoliko desetljeća došlo je do velikog razvoja teorija o osobinama ličnosti (McCrae i Costa, 2013; Soto i Tackett, 2015) koje bi se mogle objasniti kao karakteristični obrasci ponašanja, mišljenja i osjećanja (Soto i Tackett, 2016). Postoji čitav niz različitih teorija (Goldberg, 1993; McCrae i Costa, 2013). Unatoč tome, postignut je konsenzus oko tri ključne točke: prva je kako su tendencije specifičnih ponašanja organizirane u šire osobine tzv. strukture ličnosti, druga je kako se osobine ličnosti mijenjaju tijekom vremena, odnosno dolazi do razvoja ličnosti te posljednja, treća točka, je kako osobine ličnosti imaju utjecaj na za život važne ishode (Soto i Tackett, 2016). Trenutno dominantni model je Petofaktorski model ličnosti (Goldberg, 1993; McCrae i Costa, 2013), iako ne postoje generalna slaganja da je upravo on najprikladniji model za opisivanje ličnosti (Markey, Markey i Tinsley, 2004).

1.1.1. Petofaktorski model ličnosti (FFM)

U petofaktorskom modelu ličnosti osobine su organizirane hijerarhijski, a tih se pet faktora nalaze na najvišoj razini u hijerarhiji (McCrae i John, 1992). Tim se modelom mjere individualne razlike kod odraslih osoba, ali u posljednje vrijeme počinje se primjenjivati i kod mlađe populacije (Markey i sur., 2004), odnosno kod djece (Abe, 2005). Sastoji se od pet faktora pod nazivom: neuroticizam, ekstraverzija, otvorenost ka iskustvu, ugodnost i savjesnost (Costa Jr. i McCrae, 1995; McCrae i Costa, 2013; McCrae i John, 1992).

Neuroticizam je faktor koji se sastoji od šest faceta: anksioznosti, ljutite hostilnosti, depresivnosti, sputanosti, impulzivnosti i vulnerabilnosti. Osoba koja postiže visoke rezultate doživljava uglavnom negativne emocije te povremene epizode psihičke boli, osjetljivija je, nižeg samopoštovanja i nesigurna je u sebe (Costa i McCrae, 2008).

Ekstraverzija je također faktor koji se sastoji od šest faceta: topline, druželjivosti, asertivnosti, aktivnosti, traženja uzbuđenja te pozitivnih emocija. Osobu koja je ekstrovert može se opisati kao osobu koja uživa u društvu drugih osoba te koja potiče društvene interakcije. Imaju visoku razinu energije, veseli su i optimistični (Costa i McCrae, 2008).

Otvorenost ka iskustvu sastoji se od sljedećih faceta: mašte, estetike, osjećaja, postupaka, ideja i vrijednosti. Osoba koja postiže visoke rezultate na ovoj dimenziji uživa u

novostima i raznolikostima te ima interese za doživljavanjem iskustva u vlastite svrhe (Costa i McCrae, 2008).

Ugodnost kao faktor čine povjerenje, iskrenost, altruizam, pomirljivost, skromnost i blagost. Takva se osoba opisuje kao ona koja je kompetitivna, spremna boriti se za svoja stajališta, ali i kao topla, sklona pomaganju. Opisuje se kao osoba ponosna na sebe i svoje uspjehe, ali i kao tvrdoglava osoba koja stavlja svoje interese i potrebe ispred tuđih (Costa i McCrae, 2008).

Savjesnost čini kompetentnost, organiziranost, odgovornost, težnja za postignućem, samodisciplina i promišljenost. Osoba, koja postiže rezultate koji odgovaraju ovoj dimenziji, opisuje se kao razumna i racionalna pri donošenju odluka, dobro organizirana te nastoji biti najbolja u onome što radi. No, ponekad je manje pouzdana te odustaje kada postane preteško (Costa i McCrae, 2008).

1.2. Temperament

Tradicionalno se individualne razlike kod odraslih ljudi proučavaju kao osobine ličnosti, dok se kod djece (od rođenja do vrtićke dobi) te razlike proučavaju u kontekstu temperamenta (Grist i McCord, 2010). Sve do ranih šezdesetih godina prošloga stoljeća temperament se svrstavao u područje proučavanja razvojne psihologije. Nekoliko su desetljeća osobine ličnosti i temperament bila dva sasvim odvojena područja - sve do kasnih osamdesetih, odnosno ranih devedesetih godina prošlog stoljeća i razvoja Big Five modela ličnosti (De Pauw, 2016; De Pauw, Mervielde i Van Leeuwen, 2009). Osim što o temperamentu govorimo samo kod djece, on je i relativno stabilan tijekom životnog vijeka te se pretpostavlja da ima jaku genetsku ili neurobiološku osnovu (Goldsmith i sur., 1987; Vasta, Haith i Miller, 1998).

Nema jasnih slaganja oko definicije temperamenta (Goldsmith i sur., 1987). Ono kako se najčešće definira je kao aspekt ličnosti koji se proučava kod djece te koji se sastoji od emocionalne ekspresivnosti i spremnosti reagiranja na podražaje iz okoline, što su ujedno i komponente temperamenta (Vasta i sur., 1998).

1.2.1. Modeli temperamenta

Iz nemogućnosti slaganja oko definicije slijedi nekoliko modela temperamenta: model Bussa i Plomina, model Rothbartove te model Thomasa i Chasseove (Goldsmith i sur., 1987).

Model Bussa i Plomina. Buss i Plomin (1975, prema Goldsmith i sur., 1987) definiraju temperament kao skup nasljednih osobina ličnosti koji se pojavljuju kasnije u životu. Navode dvije karakteristike: genetskog je podrijetla te se pojavljuje tijekom prve godine života. Također, smatraju kako on stvara temelj za kasniji razvoj ličnosti (Grist i McCord, 2010). Način na koji oni klasificiraju temperament je tzv. EAS model, a može se izmjeriti na tri dimenzije: emocionalnost, aktivnost i socijabilnost. Emocionalnost se odnosi na to koliko se brzo dijete uzbudi na neki podražaj te koliko brzo počne negativno reagirati. Aktivnost se odnosi na tempo djeteta i njegovo korištenje energije. Odnosi se samo na to *kako* se dijete ponaša, ali ne upućuje i na to *što* dijete voli raditi. Na kraju je i socijabilnost koja upućuje na želju djeteta da bude s drugim ljudima u svojoj okolini. To je mjera koja pokazuje koliko je djetetu urođeno da preferira razne podražaje iz njegove društvene okoline te se najbolje može procijeniti načinom na koji dijete reagira kada je u društvu nepoznatih osoba (Vasta i sur., 1998).

Model Rothbartove. Po tom modelu Rothbart i Derryberry (1981, prema Rothbart, Ahadi i Evans, 2000) temperament definiraju kao relativno stabilan, primarno biološki temeljenih individualnih razlika u reaktivnosti i samoregulaciji. Odnosno po tom modelu se smatra da temperament održava razlike koje su urođene u dječjem djelovanju (Vasta i sur., 1998). Sastoji se, dakle, od reaktivnosti koja označava pozitivno uzbuđenje, kao i lakoću i jakost reakcija na neke podražaje. Samoregulacija se odnosi na sposobnost da se djetetova reaktivnost poveća, odnosno da se smanji. I za nju se pretpostavlja da je urođena i individualna osobina (Rothbart i sur., 2000; Goldsmith i sur., 1987; Vasta i sur., 1998). Rothbart i Derryberry (1981, prema Grist i McCord, 2010) su u model uveli tri dimenzije: uznemirenost koja se odnosi na djetetovu želju za toplinom, bliskost s ljudima u okolini, njihovu brzinu reakcije na podražaje kao i pozitivnu afektivnu reakciju na stimulacije; negativni afekt koji se odnosi na frekvenciju i intenzitet reakcija na osjećaj straha, negativne utjecaje na frustracije, tendencije prema smanjenom raspoloženju i tuzi; te naporna kontrola koja uključuje sposobnost fokusiranja, kontrole ili sprečavanje impulsa, uživanje čak i u podražajima slabog intenziteta.

Model Thomasa i Chasseove. Po ovome modelu iz 1977. godine temperament se definira kao stil ponašanja koji uključuje intenzitet, prag i ritmičnost aktivnosti. Po njima je temperament (1) samostalni psihološki konstrukt, (2) koji mora biti odvojen od motivacije, sposobnosti i ličnosti te (3) čije izvođenje predstavlja odgovor unutaranjem stimulansu, mogućnosti, očekivanju ili zahtijevanju (Goldsmith i sur., 1987). Iz njihovog istraživanja pod nazivom

Njujorška longitudinalna studija (NYLS) proizlazi da postoje tri ponašajna stila. Lako je dijete ono koje ima pravilne obrasce spavanja, hranjenja i obavljanja nužde, dobro je raspoloženo, socijalno, prilagodljivo na nove situacije. Teško je dijete suprotno – negativnog raspoloženja, nema pravilan raspored, snažnih je reakcija na podražaje iz okoline. Treći oblik je suzdržano dijete koje je slabo prilagođeno promjenama situacija, povlači se pred nepoznatim podražajima, manje je aktivno (Vasta i sur., 1998).

1.3. Osobine ličnosti i temperament

Temperament se odvajao od ličnosti jer predstavlja biološki utemeljen afektivni, aktivacijski dio jezgre ličnosti (De Pauw i sur., 2009), manifestira se u djetinjstvu i relativno je stabilan tijekom života (Grist i McCord, 2010). S druge strane ličnost je zamišljena kao širi konstrukt, konstrukt koji obuhvaća misli, vještine, vrijednosti, obranu, moral, uvjerenja te društvene spoznaje (De Pauw i sur., 2009), uglavnom je oblikovana od strane okoline, više naučena nego naslijeđena (Grist i McCord, 2010). Dok kod opisivanja osobina ličnosti postoji slaganje oko pet faktora, kod temperamenta to i nije slučaj (De Pauw i sur., 2009). No i unatoč tome što su neke teorije o temperamentu oprečne među istraživačima, postoje sličnosti s osobinama ličnosti (Rothbart i sur., 2000). Pokazalo se kako postoje preklapanja kada se uspoređuju djeca i odrasli (Grist i McCord, 2010; Rettew i McKee, 2005), no s druge strane ne postoji dovoljno istraživanja s malom djecom. Postoji i problem pri prikupljanju podataka. Naime, kod male djece ih prikupljaju djeci bliske osobe koje ta ponašanja zatim interpretiraju na svoj način. Kako ih interpretiraju one, teško je zaključiti utječe li iskustvo na osobine ličnosti ili postoji genetska predispozicija, dok odrasle osobe i starija djeca mogu svoja ponašanja objasniti te uključiti i aspekt iskustva (Litty, 2007).

Međutim, postoje i neka preklapanja između ta dva konstrukta. Prema nekim autorima postoje slaganja kako su tradicionalne dimenzije temperamenta slične, odnosno usko povezane s Big Five faktorima (De Pauw i sur., 2009). Pronađeno je i kako se temperament može proučavati u terminima osobina ličnosti, a posebno u terminima Petofaktorskog modela ličnosti (Grist i McCord, 2010; Litty, 2007). Tome u prilog ide istraživanje Kohnstmann, Halversona, Mervieldea i Havilla (1998, prema Litty 2007) koji su dali roditeljima diljem sedam zemalja da opišu svoju djecu. Roditelji su dali slobodne opise. Ono što je otkriveno je da su ih roditelji opisivali u terminima osobina ličnosti, što se kasnije i potvrdilo kada je napravljena faktorska analiza. Za specifične osobine temperamenta smatra se kako mogu utjecati na oblikovanje nekih osobina ličnosti. Naime, visoka razina aktivnosti može prije uzrokovati razvoj ekstraverzije nego li introverzije (Grist i McCord, 2010).

Da uistinu postoje sličnosti između temperamenta i osobina ličnosti pokazuje i istraživanje u kojem su roditelji djecu predškolske dobi procjenjivali na M5-PS-90 upitniku (Grist i McCord, 2010). Taj je upitnik napravljen u okviru Petofaktorskog modela ličnosti te i odgovara tim faktorima, kako bi mjerio osobine ličnosti kod djece predškolske dobi. S vremenom su izbačene neke čestice te se danas koristi M5-PS-35 (Grist, Socha i McCord, 2012). Pokazalo se kako ekstraverzija pozitivno korelira s uznemirenošću, neuroticizam pozitivno korelira s negativnim afektom te savjesnost pozitivno korelira s napornom kontrolom (Grist i McCord, 2010).

1.4. Redoslijed rođenja i osobine ličnosti

Sulloway (1996, prema Bleske-Rechek i Kelley, 2014) je razvio jednu od poznatijih teorija redoslijeda rođenja pod nazivom *Born to rebel*, a po kojoj je nastala i knjiga istoimenog naziva u kojoj su osvježene znanstvene analize na tu temu. Prema njegovoj teoriji svaka osoba u svojoj obitelji zauzima svoju nišu, odnosno određeno mjesto. Tako prvorodeni zauzimaju nišu koja im omogućuje da budu što sličniji roditeljima, da budu njihova preslika pa tako počinju pokazivati sličnosti u nekim vjerovanjima, stavovima i osobinama ličnosti. S vremenom ta pozicija u obitelji postaje sve čvršća. Problem nastaje kod svakog sljedećeg rođenog djeteta. Oni traže alternative, imaju nekonvencionalnije izbore, skloniji su pobunama, ne godi im konformizam, a to sve jer se moraju boriti protiv višeg statusa, time i bolje niše prvorodenoga. Iz te teorije stoga proizlazi kako izvor razlika u ličnosti nije posljedica drugačijeg ponašanja roditelja prema njima s obzirom na redoslijed rođenja, već da efekti redoslijeda rođenja nastaju posljedično iz natjecanja braće za obiteljsko mjesto (Paulhus, Trapnell i Chen, 1999).

Prema Sullowayu (2007) redoslijed rođenja je važan faktor u nekim socijalnim i općenito životnim iskustvima: u izboru zanimanja, mogućnosti reprodukcije, odlukama o emigraciji. Osim toga utječe i na zdravlje, inteligenciju, ponašanje. Prema tome razlikuju se ona prvorodena te kasnije rođena djeca.

Prvorodeni su uglavnom savjesniji od kasnije rođenih, podređeni su autoritetu te više poštuju roditelje. Imaju viši kvocijent inteligencije od svoje braće. Ponašaju se kao surogat roditelji prema svojoj braći, dok posljedično njihova braća traže alternativne niše u obitelji koje pomažu njegovati roditeljsku milost. Fizički su veći od svoje braće pa to može dovesti i do fizičke agresije i zastrašivanja protivnika. Dominantni su te se ponašaju „šefovski“ (Sulloway, 2001). Kasnije rođeni su otvoreniji ka iskustvu - više su skloni maštanju i

nekonvencionalni su. Da bi postigli što žele, koriste se strategijama poput plakanja, humora, nagovaravanja i moljenja. Više su altruistični te su empatičniji (Sulloway, 2001).

Sulloway (2002) je u svojem istraživanju obuhvatio 6053 sudionika u dobi od 8 do 96 godina. Prvorođeni su trebali procjenjivati sebe i mlađu braću, dok su kasnije rođeni trebali procjenjivati sebe i stariju braću. Korišten je NEO PI-R (Costa i McCrae, 1992, prema Sulloway, 2002). Računate su parcijalne korelacije te se pokazalo kako postoji statistički značajna korelacija između prvorođenih i savjesnosti te je utvrđena negativna korelacija s neuroticizmom. Također, pokazalo se kako postoje pozitivne korelacije između kasnije rođenih i ugodnosti te otvorenosti ka iskustvu. Kada je riječ o ekstraverziji, postoje razlike ovisno o faceti. Tako se pokazalo kako na facetama srdačnosti, dobrohotnosti i društvenosti postoji pozitivna povezanost sa statusom kasnije rođenih, dok na facetama samopouzdanja, razine aktivnosti i traganja za uzbuđenjem postoji pozitivna korelacija s prvorođenima. U nalazima postoje (ne)konzistentnosti (Salmon, 2007) pa su tako rezultati na dimenziji ugodnosti u skladu sa Sullowayevim dobiveni i u nekim drugim istraživanjima, kao što je u radu Michalski i Shackelford (2002). No, već na dimenziji savjesnosti dobiveni su nekozistentni rezultati: u istraživanju Paulhusa i suradnika (1999) dobivena je statistički značajna povezanost, dok se u istraživanju Michalskog i Shackelforda (2002) pokazalo kako nema povezanosti. Nadalje, na dimenziji neuroticizma dolazi do razilaženja. Naime, Paulhus i sur. (1999) te Ha i Tam (2011) u svojim istraživanjima nisu dobili povezanosti, dok su Jefferson, Herbst i McCrae (1998) dobili tek niske korelacije te napominju kako je važno kontrolirati i ostale faktore te uzeti u obzir tko ispunjava upitnike. Na nekozistentnost nalaza na dimenziji otvorenost ka iskustvu upućuju istraživanja Ha i Tam (2011) kao i Bleske-Reчек i Kelley (2014), čiji rezultati ne upućuju na statistički značajne korelacije. Također, na dimenziji ugodnosti Damian i Roberts (2015) ne navode statistički značajne povezanosti.

1.5. Interesi

U svakodnevnom razgovoru često se čuje kako osoba ima određene interese, kako je zainteresirana za nešto, kako joj je do nečega stalo ili kako ima pozitivne emocije prema nečemu (Harackiewicz i Hulleman, 2010).

Posljednjih se nekoliko desetljeća provodi sve više istraživanja iz područja interesa te se tom području pridaje i sve više pažnje. Pokazalo se kako su upravo interesi konstrukt koji ima veliku ulogu u razumijevanju razvoja osobe te u procesu učenja (Leibham, Alexander i Johnson, 2012; Renninger i Hidi, 2002). Interesi mogu biti konceptualizirani na različite načine, ovisno o teorijskoj orijentaciji istraživačkih pitanja koja se postavljaju ili s obzirom na

korištene metode (Krapp, Hidi i Renninger, 1992). Unatoč tim razlikama, na interese se gleda kao na fenomen koji nastaje iz pojedinačne interakcije s njegovom okolinom (Renninger i Hidi, 2002; Krapp i sur., 1992) koja podupire njegov razvoj (Renninger, 2009).

Uuobičajeno gledanje na interese: na one individualne i situacijske (Krapp i sur., 1992). Individualni su oni interesi koji su izdržljiviji, sličniji su dispozicijama, traju kroz vrijeme te se odnose na određenu osobu (Renninger i Hidi, 2002). Takvi se interesi sastoje od dva izvora: osobe sa svojim karakteristikama, stavovima i generalnim orijentacijama te od situacije koja se odnosi na specifične stimulanse i uvjete (Krapp i sur., 1992). S druge strane nalaze se situacijski interesi koji nastaju u trenutku, koje uzrokuje svojevrsan okidač; poput iznenadnog zvuka ili, na primjer, rada u grupi na poslu (Harackiewicz i Hulleman, 2010; Renninger, 2009). Situacijski interesi mogu uključivati malo znanja, no nije nužno da su povezani s pozitivnim vrijednostima (Krapp i sur., 1992; Renninger i Hidi, 2002), uključuju i pažnju i afektivnu reakciju koju stvaraju okolinske situacije, no ne moraju trajati kroz vrijeme (Hidi, 1990). Treba odvojiti situacijske interese od znatiželje i istraživanja jer to vodi prema motivaciji (Krapp i sur., 1992). Postoje barem tri načina na koja se mogu odvojiti interesi od drugih motivacijskih varijabli. Naime, interesi uključuju i afektivnu i kognitivnu komponentu kao odvojene, ali interaktivne sustave. Zatim, te obje komponente imaju biološke korijene. Na kraju, interesi su produkt interakcije osobe i određenog sadržaja (Hidi i Renninger, 2006). Važno je napomenuti kako se i jedna i druga vrsta interesa uistinu odnose na psihološko stanje zainteresiranosti, no ipak se razlikuju u količini pohranjenog znanja i vrijednosti. Osim toga, oni se međusobno ne isključuju, već se često nalaze u interakciji te utječu jedno drugome na razvoj (Renninger i Hidi, 2002). Također, neovisno o kojim je interesima riječ, oni su, u odnosu na osobine ličnosti i općih osobina, idiosinkratični i specifični za osobu, što je za psihologiju ličnosti neuobičajeno pošto zajedničko i općenito stavlja ispred specifičnog i jedinstvenog (Silvia, 2001).

1.5.1. Četverofazni model razvoja interesa

Hidi i Renninger (2006) objašnjavaju kako se razvijaju interesi kroz četiri faze. Faze su sekvencijalne i distinktivne, može se na njih gledati kao na prethodnike i posrednike, odnosno, ako je podržana, prva faza prelazi u drugu, druga u treću i tako dalje. Međutim, ovaj model ne garantira da će iz svakog situacijskog interesa nastati individualni. Svaka od tih faza je karakterizirana različitom količinom afekta, znanja i vrijednosti, a na svaku od tih faza može se utjecati individualnim iskustvom, temperamentom ili genetskim predispozicijama.

Prva faza, faza potaknutog interesa, odnosi se na psihološko stanje interesa koje rezultira kratkoročnim promjenama u afektivnom i kognitivnom funkcioniranju. Njene su karakteristike (I) da su potaknuti situacijski interesi izazvani okolinskim ili tekstualnim značajkama, identifikacijom podražaja te intenzitetom; (II) da su uglavnom podržani izvana; (III) da su okidači za razvoj na primjer slaganje slagalice; (IV) te da ta faza može biti preteča predodređenosti za ponovno obvezivanje na određeni sadržaj tijekom vremena. Druga faza, faza održanog situacijskog interesa, se odnosi na psihološko stanje interesa koja uključuje usmjerenu pažnju i upornost kroz neko vrijeme, ponavlja se i nastavlja. Karakterizira ju (I) održavanje kroz smislenost zadataka i/ili osobnu uključenost; (II) mogućnost podržavanja izvana; (III) održavanje kroz npr. osobno uključivanje u aktivnosti; (IV) mogućnost da bude preteča predodređenosti za određeni sadržaj tijekom vremena. Treća faza, faza nastupajućeg interesa, odnosi se na psihološko stanje interesa kao relativno trajnu predispoziciju ponovnog povezivanja s određenim sadržajima tijekom vremena. Karakterizira ju (I) prisutnost pozitivnih osjećaja, pohranjenog znanja i vrijednosti, (II) vjerojatnost da je samoregulirana, (III) da uvjeti za učenje ili okruženje mogu omogućiti čak i razvoj novog interesa te da (IV) postoji mogućnost da će se razviti individualni interesi. Četvrta faza, faza dobro razvijenog individualnog interesa, odnosi se na psihološko stanje interesa kao na relativno trajnu predispoziciju ponovnog povezivanja s određenim sadržajima tijekom vremena. Karakterizira ju (I) još više pozitivnih osjećaja, pohranjenog znanja i vrijednosti, (II) vjerojatnost da nije u potpunosti samoregulirana te (III) da uvjeti u kojima se nalazi mogu produbiti i olakšati razvoj već postojećih, dobro razvijenih interesa.

1.5.2. Interesi u ranoj dobi

Djeca predškolske dobi pokazuju svoje interese na način da o određenim objektima postavljaju mnogo pitanja te provode mnogo vremena u toj domeni interesa (Leibham i sur., 2012). Naime, što je interes za neki objekt, situaciju ili temu veća, to dovodi do povećane upornosti, povećanog pozitivnog angažmana te usmjeravanju još veće pažnje na taj podražaj koji izaziva interes povrh nekih drugih izvora (Hidi i Renninger, 2006; Leibham i sur., 2012; Renninger i Wozniak, 1985). To se događa u dobi od oko četvrte godine kada djeca pokazuju zadržavanje pažnje, odnosno, imaju mogućnost održavanja pažnje na objektu interesa te mogućnost upamćivanja informacija o objektu interesa (Leibham i sur., 2012; Vasta i sur. 1998). Ono što je u tome najvažnije, jest da roditelji prepoznaju interese djeteta u ranoj dobi. Kada roditelji slušaju dijete te počinju pridavati pažnju njegovim interesima, dijete će postati svjesnije da su njegovi interesi važni te će ih moći razvijati, a to kasnije može imati utjecaj na

odabir karijere i slično. Obrnuto, postoje slučajevi u kojima ljudi u odrasloj dobi i dalje ne znaju što ih zanima jer nisu imali priliku u ranijem razdoblju života otkriti što ih uistinu interesira (Holinger, 2011; Leibham i sur., 2012). Jedna od metoda koja se može koristiti za poticanje djece u iskazivanju svojih interesa je metoda pod nazivom „Vrijeme na podu“ (*Floor time*). Dijete i roditelj sjede na podu, dijete u potpunosti kontrolira određenu aktivnost, dok je roditelj svojevrsni asistent. Na taj način dijete pokazuje roditelju što želi, kako se osjeća te prema čemu gaji interese. Ono što je najvažnije je da se dijete sluša, ali i na neki način sudjeluje u otkrivanju stvari u kojima ono najviše uživa (Holinger, 2011).

1.5.3. Mjerenje interesa u ranoj dobi

Postoji nekoliko načina mjerenja interesa kod djece rane dobi. Baroody i Diamond (2013) spominju nekoliko njih: izvještaji roditelja, učitelja, djece te metoda promatranja. Izvještaji roditelja korisni su jer govore o interesima u kućnom okruženju, lako je proučavati interese na taj način pošto se upitnici samo podijele roditeljima, a i govore o tipičnome ponašanju djeteta. Dobar način mjerenja interesa je i kada o njima govore učitelji, odnosno odgajatelji, pošto djeca provode dio svog dana u (pred)školskim ustanovama pod nadzorom odgajatelja. No, ponekad, isto kao i kad je riječ o izvještajima roditelja, izvještaji učitelja mogu biti rezultat socijalno poželjnog odgovaranja. Kada se govori o izvještajima koje daju djeca, pošto većina njih ne zna čitati i/ili pisati, oni se provode u obliku intervjua. Tu treba uzeti u obzir da će odgovori ovisiti o razvijenosti vokabulara djece. Konkretnije, djeca sa slabije razvijenim vokabularom će imati više poteškoća kod davanja odgovora. Na kraju, promatranje je manje subjektivan način mjerenja interesa kod djece. Prije samog početka promatranja djece, na primjer za vrijeme boravka u predškoli, potrebno je jasno definirati što se promatra. Treba uzeti u obzir i način na koji su strukturirane aktivnosti tijekom dana u predškoli. Neke aktivnosti vođene su odgajateljem, u nekima djeca sama biraju aktivnosti. Također, ponekad su aktivnosti u velikim grupama, ponekad u manjim grupama djece. Kako bi se dobila konkretna slika, potrebno je promatrati više dana jer bi se na taj način više prethodno spomenutih čimbenika uzelo u obzir.

1.6. Interesi i osobine ličnosti

Kada se govori o odnosima između interesa i osobina ličnosti, najčešće se nalaze istraživanja koja su vezana uz vokacijske interese. Oni su svojevrsna vrsta poticaja za uključivanje u neku vrstu aktivnosti. Način na koji su povezani uz osobine ličnosti, jest da uspješnost osobe u određenoj aktivnosti ovisi o osobinama ličnosti, kao i posjedovanju

sposobnosti za izvršenje te aktivnosti (Barrick, Mount i Gupta, 2003; Krapić, Kardum i Kristofić, 2008). Prema Hollandovoj teoriji iz 1959. godine (Holland, 1959) razlikuje se šest tipova ili dimenzija, tipologija poznatija kao RIASEC: R-realistični (bavljenje korištenjem alata i strojeva), I-istraživački (sklonost prikupljanju informacija, otkrivanje nepoznatih pojava), A-umjetnički (sklonost umjetničkom izražavanju), S-socijalni (sklonost aktivnostima s ljudima), E-poduzetnički (bavljenje poslovima koji zahtijevaju inicijativu, organizaciju) i C-konvencionalni (bavljenje uredskim i administrativnim poslovima u kojima je važna točnost, preciznost) (Holland, 1996).

Istraživanja tako pokazuju kako postoje povezanosti između osobina ličnosti i interesa. Čak je i sam Holland (1996) rekao kako postoje određene povezanosti između ta dva konstrukta. Istraživanja pokazuju kako postoji negativna povezanost između neuroticizma i istraživačkog tipa (Barrick i sur., 2003; Hedrih, 2009) te pozitivna povezanost između ekstraverzije i socijalnog i istraživačkog tipa (Barrick i sur., 2003; Hedrih, 2009; Krapić i sur., 2008; Larson, Rottinghaus i Borgen, 2002). Nadalje, istraživači se slažu i kako postoji pozitivna povezanost između otvorenosti ka iskustvu te umjetničkog tipa (Barrick i sur., 2003; Hedrih, 2009; Krapić i sur., 2008; Larson i sur., 2002). Pokazano je i kako postoji pozitivna povezanost između ugodnosti i socijalnog tipa (Barrick i sur., 2003; Hedrih, 2009; Larson i sur., 2002). Na kraju, za savjesnost se pokazalo kako postoji pozitivna povezanost s konvencionalnim tipom (Barrick i sur., 2003; Larson i sur., 2002).

Pregledavanjem dosadašnjih radova nismo naišli na radove s područja Hrvatske koji bi se bavili tematikom osobina ličnosti i interesa kod djece predškolske dobi. Uobičajeno je proučavati temperament kod djece, dok se interesi, posebno profesionalni interesi, proučavaju na populaciji odrasle dobi. Iz tog smo razloga smatrali kako bi bilo zanimljivo provesti upravo ovakvo istraživanje.

2. Cilj i problemi

Cilj ovog istraživanja bio je kvantitativno istražiti osobine ličnosti kod djece predškolske dobi i njihov odnos s interesima.

U istraživanju su ispitani sljedeći problemi.

1. Ispitati postoje li razlike u osobinama ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja djece.

Hipoteza: Prema nalazima Sullowaya (2002) pretpostavljamo kako postoji razlika u osobinama ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja, konkretnije kako su prvorođeni

ekstravertiraniji i savjesniji. S druge strane, očekujemo kako nema razlika na dimenzijama neuroticizma (Ha i Tam, 2011; Jefferson i sur., 1998; Paulhus i sur., 1999), otvorenosti ka iskustvu (Ha i Tam, 2011; Bleske-Rechek i Kelley, 2014) te ugodnosti (Damian i Roberts, 2015).

2. Ispitati kakva je povezanost između osobina ličnosti i interesa kod djece predškolske dobi.

a. *Hipoteza:* Na dimenziji neuroticizma očekujemo pozitivnu povezanost s faktorom koji se odnosi na interes za igračke i predmete te igranje istim igračkama (Faktor 2), pozitivnu povezanost s faktorom koji se odnosi na zainteresiranost za figurice iz filmova te zainteresiranost za igre s loptom (Faktor 4) te negativnu povezanost s faktorom koji se odnosi na pozivanje drugih u igru te spontanog primjećivanja životinja i ponavljanja fraza (Faktor 3). Takva su očekivanja s obzirom na to da su neurotične osobe češće depresivnije, anksioznije, nesigurnije u sebe (Costa i McCrae, 2008) pa pretpostavljamo da neće biti zainteresirane za druženje s drugima, otkrivanje novih stvari, odnosno da će posezati za (njima poznatim) predmetima.

b. *Hipoteza:* Očekujemo pozitivnu povezanost između ekstraverzije i Faktora 3. Takva su očekivanja s obzirom na to da Costa i McCrae (2008) ekstraverte opisuju kao osobe koje potiču društvene interakcije i koje sudjeluju u aktivnostima.

c. *Hipoteza:* Na dimenziji otvorenost ka iskustvu očekujemo pozitivnu povezanost s faktorom koji obuhvaća zainteresiranost za crtanje, slikovnice, strane jezike te dječje pjesmice i brojalice (Faktor 1). Naime, pretpostavljamo kako bi osoba koja postiže visoke rezultate na potonjoj dimenziji, trebala imati širok raspon interesa, trebala bi uživati u raznolikostima, što je i u skladu s opisima Coste i McCraea (2008).

d. *Hipoteza:* Na dimenziji ugodnost očekujemo pozitivnu povezanost s Faktorom 3. Pretpostavljamo kako će osobe koje su tople, prijateljski nastrojene, sklone pomaganju (Costa i McCrae, 2008) također postizati i više rezultate na Faktoru koji se odnosi na iniciranje socijalnih aktivnosti.

e. *Hipoteza:* Pretpostavljamo kako postoji pozitivna povezanost između savjesnosti i Faktora 3 te Faktora 1. Kako su savjesna djeca ona koja su organizirana, odgovorna, kompetentna (Costa i McCrae, 2008), pretpostavljamo kako će biti više prisutni u aktivnostima u kojima će takvo ponašanje doći do izražaja. Pretpostavljamo da će savjesnija

djeca biti ona koja će se više družiti, ali i koja imaju veći interes za provođenjem vremena u aktivnostima iz kojih mogu naučiti nešto novo.

3. Metoda

Istraživanje je kvantitativno te je provedeno tijekom svibnja 2018. godine na području Krapinsko – zagorske županije. Uzorak je prigodan, a čine ga polaznici četiri dječja vrtića te polaznici četiri područna objekta jednog dječjeg vrtića u kojima se provodi program predškole.

3.1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 147 djece predškolske dobi, odnosno upitnike su ispunjavali njihovi roditelji. Uzorak čini 78 djevojčica te 69 dječaka u dobi od 6 do 8 godina. Prosječna dob djece bila je $M=6,52$. Od toga je upitnik ispunilo 137 majki, 9 očeva i 1 baka. Najveći broj očeva ($N_{Oš}=6$, $N_{SSS}=118$, $N_{VšS/VSS/mag.}=22$, $N_{mr.sc/dr.sc.}=1$) i majki ($N_{Oš}=6$, $N_{SSS}=92$, $N_{VšS/VSS/mag.}=49$) ima završenu srednju stručnu spremu.

Kada je riječ o obiteljskoj strukturi, 88% djece živi s oba roditelja, dok 12% djece živi s jednim roditeljem. Rezultati pokazuju kako su njih 18 jedinici, 95 ih ima jednog brata ili sestru, 22 ih ima dvoje braće, 9 ih ima troje braće, a tek 3 ih ima četvero ili više braće. Uz to, njih 42, 9% ($N=63$) ih je rođeno prvo, dok je njih 57,1% ($N=84$) rođeno drugo ili kasnije po redu. S obzirom na broj osoba s kojom dijete živi u obitelji, najviše ih živi u tročlanim ($N=39$) i četveročlanim ($N=44$) obiteljima

3.2. Instrumenti

U ovome radu korišten je upitnik sastavljen od dva instrumenta prilagođena ovome istraživanju: od upitnika koji mjeri interese djece naziva Upitnik o interesima djece predškolske dobi (Antončić, 2017) te od upitnika koji mjeri osobine ličnosti kod djece originalnog naziva M5-PS-35: Petofaktorski upitnik osobina ličnosti za djecu predškolske dobi (*The M5-PS-35: A Five-Factor Personality Questionnaire for Preschool Children*) autora Grist, Socha i McCord (2012).

Upitnik o interesima djece predškolske dobi (Antončić, 2017) koristi se za dobivanje podataka o sadržaju, učestalosti i intenzitetu nekih područja interesa djece predškolske dobi. Za potrebe ovog istraživanja ovaj je upitnik skraćen. Sastoji se od dva dijela. Prvi dio odnosi se na demografske, opće podatke, odnosno prikupljaju se informacije o tome tko ispunjava

upitnik, o datumu rođenja i spolu djeteta, razini obrazovanja roditelja, o obiteljskoj strukturi (veličina kućanstva, živi li dijete s oba roditelja), o redosljedu rođenja djeteta (prvo se roditelje pita koliko dijete ima braće i sestara, a nakon toga koje je po redu dijete rođeno) te ima li dijete neke razvojne teškoće.

Drugi dio sastoji se od čestica otvorenog (3 čestice) i zatvorenog (15 čestica) tipa. Njima se nastoji dobiti uvid kako u kvalitativne, tako i u kvantitativne karakteristike interesa kod djece predškolske dobi. Te čestice čine: podaci o vrsti igre i aktivnosti; podaci o vrsti igračaka s kojima se djeca predškolske dobi najčešće igraju; nastoji se saznati frekvencija i intenzitet korištenja elektroničkih uređaja; interes za socijalne interakcije te prisutnost i intenzitet odstupajućih ponašanja.

Čestice su otvorenog tipa (npr. „*Koliko sati dnevno, u prosjeku, dijete gleda televiziju?*“) ili zatvorenog tipa s već unaprijed ponuđenim odgovorima (npr. „*Kako biste okarakterizirali Vaše dijete kada je u društvu drugih osoba: a) Sramežljivo („zatvoreno“), b) Ekstrovertirano („otvoreno“)*). U upitniku se nalaze i čestice s ponuđenim odgovorima na skali Likertovog tipa od 1 do 5 (npr. kod procjene zainteresiranosti za neku aktivnost, za *crtanje*) pri čemu 1 označava *uopće ga ne zanima*, a 5 označava *potpuno ga zanima*, odnosno na skali s četiri uporniše točke pri čemu 1 označava *nikad* a 4 *uvijek* (na primjer kod procjene opisa ponašanja djeteta, „*Poziva vršnjake u igru*“). .

Radi jednostavnije analize i interpretacije rezultata, željeli smo provjeriti formiraju li čestice određene faktore. Iz tog se razloga provela faktorska analiza. Prvo je provjereno jesu li čestice prigodne za provedbu faktorske analize. Iz tog su razloga izračunate korelacije među česticama. Kao što se i vidi iz tablice 1, među određenim česticama postoje značajne korelacije, pri čemu one koje su veće od 0,3 upućuju na potencijalno postojanje faktora. S obzirom na postojanje povezanosti među određenim varijablama te uz pretpostavku da oni čine određene faktore, krenulo se na provedbu faktorske analize.

Prije svega trebalo je provjeriti je li skup podataka, uz postojanje međusobnih korelacija, prikladan za faktorsku analizu. Da je to zadovoljeno, pokazali su i Kaiser-Meyer-Olkin pokazatelj koji iznosi $K = ,63$ i Bartlettov test sfericiteta ($\chi^2 = 263,410$, $df = 66$, $p < ,01$). Kako bi se provjerila i otkrila struktura na ovome upitniku, korištena je analiza zajedničkih faktora i direct oblimin rotacija. Na temelju vrijednosti karakterističnih korijena, scree plot i paralelne analize dolazi se do zaključka kako postoje 4 faktora. Prvi objašnjava 20,78%, drugi 14,62%, treći 11,78% i četvrti 9,56% varijance, odnosno ukupno objašnjavaju 56,74% varijance.

Tablica 1. Prikaz Pearsonovih inter-item korelacija na česticama iz Upitnika o interesima djece predškolske dobi (N=147)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
1. Zainteresiranost za crtanje	-	,51**	,12	,25**	-,04	,38**	,19*	,12	,02	-,09	,12	,00
2. Zainteresiranost za slikovnice		-	,12	,19*	,05	,45**	,20*	,10	,12	,15	,12	-,06
3. Zainteresiranost za figurice iz raznih filmova ili crtića			-	,00	,18*	,01	,06	,13	,10	,15	,13	-,04
4. Zainteresiranost za strane jezike				-	-,10	,34**	,06	,11	,14	-,01	,10	,04
5. Zainteresiranost za igre s loptom					-	-,02	,01	-,10	,18*	,12	,14	-,02
6. Voli dječje pjesmice i brojalice te ih lako pamti						-	,20*	,23**	,23**	,02	,16	,00
7. Kad je na izletu spontano primjećuje životinje							-	,20*	,30**	,23**	-,01	,00
8. Spontano ponavlja fraze koje je čulo								-	,25**	,22**	,06	-,03
9. Poziva vršnjake u igru.									-	,36**	-,10	-,19*
10. Poziva odrasle u igru.										-	,00	-,11
11. Pokazuje veći interes za predmete i igračke, negoli za prisutne osobe											-	,47**
12. Igra se istim igračkama čak i ako su mu dostupne druge igračke												-

Bilješka: * $p < ,05$, ** $p < ,01$

Tablica 2. *Matrica komponenta nakon direct oblimin rotacije*

	1	2	3	4
Zainteresiranost za crtanje	,76	-,01	-,13	-,03
Zainteresiranost za slikovnice	,72	-,08	,00	-,19
Zainteresiranost za figurice iz raznih filmova ili crtića	,09	,05	,09	-,31
Zainteresiranost za strane jezike	,30	,09	,15	,20
Zainteresiranost za igre s loptom	-,02	,03	,00	-,52
Voli dječje pjesmice i brojalice te ih lako pamti.	,54	,07	,23	,13
Kad je na izletu spontano primjećuje prisutne životinje.	,13	-,02	,39	-,01
Spontano ponavlja fraze koje je čulo.	,03	,07	,46	,12
Poziva vršnjake u igru.	-,03	-,15	,64	-,11
Poziva odrasle u igru.	-,15	-,04	,52	-,23
Pokazuje veći interes za predmete i igračke, negoli za prisutne osobe.	,09	,83	-,00	-,26
Igra se istim igračkama čak i ako su mu dostupne druge igračke.	-,09	,57	-,06	,05

Nakon rotacije došlo je do stukturinih promjena - dobivena je jasna struktura; nema međusobnih preklapanja u smislu da jedna čestica saturirana s više faktora. Također, jasno se vidi kako su dobivena četiri faktora, a podebljane vrijednosti u tablici 2 se odnose faktorska opterećenja manifestnim varijablama koja su značajna ($>,3$). Tako Faktor 1 čine četiri varijable: zainteresiranost za crtanje, zainteresiranost za slikovnice, zainteresiranost za strane jezike te varijabla koja se odnosi na to da dijete voli dječje pjesmice i brojalice te ih lako pamti. Faktor 2 čine dvije čestice, a to su varijable: pokazivanja većeg interesa za predmete i osobe te igranje istim igračkama, čak i ako su mu dostupne druge igračke. Faktor 3 čine četiri varijable: spontano primjećivanje životinja, spontano ponavljanje fraza, pozivanje vršnjaka u igru te pozivanje odraslih u igru. Na kraju, faktor 4 čine dvije varijable, a to su zainteresiranost za figurice te zainteresiranost za igre s loptom.

S obzirom na jasnu strukturu koja je dobivena faktorskom analizom, dalje u istraživanju, prikazivanju i interpretiranju rezultata koristit će se dobiveni faktori, a ne pojedinačne varijable. Kako im se ne bi pridao naziv koji ne odgovara u potpunosti njihovom značenju, koristit će se samo nazivi Faktor 1, Faktor 2 i tako dalje.

Upitnik M5-PS-35 (Grist i sur., 2012) koristi se za mjerenje osobina ličnosti kod djece. Originalno se sastoji od 35 čestica kojima se mjeri 5 subskala: neuroticizam, ekstraverzija, otvorenost ka iskustvu, ugodnost i savjesnost.

Kako je ovaj upitnik skraćen u svrhe ovog diplomskog rada, u upitniku se koristilo 23 od 35 čestica kojima se i dalje mjere prije spomenute subskale. Pouzdanost je računata preko Cronbach alfe. Subskala neuroticizam sastoji se od 5 čestica („*Boji se mnogih stvari*“), njezina pouzdanost na ovome uzorku iznosi 0,62. Subskala ekstraverzija sastoji se od 5

čestica („*Lako se nasmije*“) pouzdanosti 0,68. Subskala otvorenost ka iskustvu sastoji se od 3 čestice („*Ima bujnu maštu*“), njezina pouzdanost je 0,34. Nadalje, subskala ugodnost sastoji se također od 5 čestica, njezina pouzdanost iznosi 0,44. Posljednja subskala je savjesnost koja se isto tako sastoji od 5 čestica („*Uspješno završava zadatke*“), pouzdanost joj iznosi 0,54. Iz ovoga se vidi kako su pouzdanosti dosta niske. Razlog tome može se objasniti na više načina. To može značiti da se određena dimenzija još nije diferencirala od ostalih dimenzija, da se ovim upitnikom ne mjere dobro ponašanja koja se odnose na određenu dimenziju kod djece predškolske dobi (Laidra, De Fruyt i Konstabel, 2017). Osim toga, razlog tome može biti što se dimenzije sastoje od malo čestica, što stoga dovodi u pitanje i valjanost upitnika, odnosno mjeri li on uistinu osobine ličnosti. Kako pouzdanost definira i raspon korelacija, iz ovoga slijedi kako će taj raspon biti uzak.

Sve čestice su Likertovog tipa od 1 – *nimalo ne odgovara opisu mog djeteta* do 5 – *u potpunosti odgovara opisu mog djeteta*. Zadatak je ispitanika uz što manje razmišljanja procijeniti u kojoj se mjeri određeno ponašanje odnosi na njihovo dijete. Prosječni rezultat za pojedinu subskalu dobiven je linearnom kombinacijom prosječnih odgovora ispitanika na svim česticama pojedine subskale.

3.3. Postupak

Prije dostavljanja dopisa te provedbe istraživanja, kontaktirali smo stručne suradnike i ravnatelje dječjih vrtića kako bismo im prezentirali nacrt istraživanja te kako bi saznali jesu li kao ustanova zainteresirani za sudjelovanje u istraživanju. Nakon dobivenih povratnih informacija i dostavljanja službene dokumentacije dječjim vrtićima krenulo se u dostavljanje upitnika.

Upitnici su dani ravnateljima dječjih vrtića koji su ih potom prosljedili odgajateljima. U svakom su dječjem vrtiću odgajateljice stavile upitnike u posebne kutije s naznakom da se radi o upitniku za diplomski rad ili su ih dale ponaosob roditelju u ruke. Kako je riječ o dobrovoljnom ispunjavanju ankete, roditelji nisu bili primorani sudjelovati u istraživanju. Ukoliko su pristali na sudjelovanje, u svakome trenutku su mogli odustati od ispunjavanja bez snošenja ikakvih posljedica.

Odgajateljice su dale roditeljima uputu i objasnile svrhu istraživanja. Ta je ista uputa bila napisana i na početnoj stranici upitnika. Odnosno, objašnjeno im je kako se upitnik sastoji od dva dijela; prvog koji se odnosi na interese djeteta i drugog koji se odnosi na osobine ličnosti djeteta. Ono što je bio zadatak roditelja, je da uz što manje razmišljanja procijene koliko se određena tvrdnja odnosi na ponašanje njihovog djeteta. Između ostalog, naglašeno

je da je sudjelovanje u potpunosti dobrovoljno. Jamči se i potpuna anonimnost, s obzirom da se u upitnicima ne traži ime i prezime ili adresa te da će podaci biti korišteni samo na grupnoj razini i to u znanstvene svrhe.

Roditelji, skrbnici ili neki drugi djetetovi srodnici su upitnik ispunjavali kod kuće, a metoda primjene je *olovka-papir*. Uzorak je prigodan, a svi predškolci tj. njihovi roditelji čine jednu skupinu. Način na koji se smatra da su suglasni jest da su počeli ispunjavati upitnik, što je ujedno i navedeno na početnoj stranici upitnika zajedno sa cjelokupnom uputom. Roditeljima je dostavljen i naš broj mobitela te e-mail adresa kako da su se mogli javiti u bilo kojem trenutku, ukoliko im nešto nije bilo jasno. Po završetku ispunjavanja, a također i pri slijedećem dolasku djeteta u predškolu, upitnici su bili dani odgajateljima, koji su upitnike čuvali u posebnoj prostoriji kako ne bi bili dostupni ostalim roditeljima, djeci ili osoblju dječjeg vrtića.

Upitnike smo preuzeli nakon što su nas kontaktirali iz dječjih vrtića da ih je većina roditelja vratila ispunjene.

4. Rezultati

Kako bismo ispitali navedene probleme, prvo smo izračunali deskriptivne podatke, nakon toga je provedena analiza varijance, a na kraju su izračunate korelacije između osobina ličnosti i interesa kod djece predškolske dobi.

Prije početka same obrade podataka, izračunali smo deskriptivne podatke za sve korištene subskale u istraživanju.

Tablica 3. Prikaz deskriptivnih podataka za rezultate na upitniku M5-PS-23 i na Upitniku o interesima djece predškolske dobi (N=147)

	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>min</i>	<i>max</i>	<i>K-S</i>	<i>p</i>	asimetrija	spljoštenost
Neuroticizam	2,3	0,60	1,0	3,4	0,08	,013	-0,087	-0,521
Ekstraverzija	4,5	0,43	2,8	5,0	0,20	<,001	-0,876	0,727
Otvorenost ka iskustvu	4,4	0,54	2,67	5,0	0,19	<,001	-0,817	0,367
Ugodnost	2,1	0,46	1,2	3,4	0,16	<,001	0,444	-0,473
Savjesnost	3,8	0,57	2,4	5,0	0,10	,002	0,157	-0,045
F1	14,6	2,50	7,0	19,0	0,11	<,001	-0,331	-0,255
F2	4,4	1,35	2,0	8,0	0,17	<,001	0,448	0,629
F3	12,7	1,99	7,0	16,0	0,13	<,001	-0,240	-0,393
F4	8,4	1,36	4,0	10,0	0,18	<,001	-0,648	-0,043

Legenda: *M* = aritmetička sredina, *SD* = standardna devijacija, *K-S* = Kolmogorov-Smirnovljev statistik, *p* = vjerojatnost

F1: zainteresiranost za crtanje, zainteresiranost za slikovnice, zainteresiranost za strane jezike, voli dječje pjesmice i brojalice te ih lako pamti

F2: pokazuje veći interes za predmete i igračke, negoli za prisutne osobe, igra se istim igračkama čak i ako su mu dostupne druge.

F3: kada je na izletu spontano primjećuje prisutne životinje, spontano ponavlja fraze koje je čulo, poziva vršnjake u igru, poziva odrasle u igru

F4: zainteresiranost za figurice iz raznih filmova ili crtića, zainteresiranost za igre s loptom

Kao što se vidi iz tablice 1, testiran je i normalitet distribucija subskala osobina ličnosti i faktora na upitniku interesa Kolmogorov-Smirnovljevim testom. Iako Kolmogorov-Smirnovljev test pokazuje odstupanje od normalne distribucije, vrijednosti asimetrije i spljoštenosti koje su manje od $\pm 1,96$ ukazuju da se distribucije mogu smatrati približno normalnima (Field, 2009; Ryu, 2011).

Može se primjetiti kako su roditelji svoju djecu najviše procjenjivali kao ekstravertirane ($M=4,5$), otvorene ka iskustvu ($M=4,4$) i savjesne ($M=3,8$).

Prvi problem našeg istraživanja bio je utvrditi postoji li razlika u osobinama ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja djece, konkretnije između prvorođenih i kasnije rođene djece. Iz tog je razloga provedena analiza varijance.

Levenovim testom testirana je homogenost varijanci te se pokazalo kako su varijance homogene ($F_N=,077$, $df_1=1$, $df_2=145$, $p=,782$; $F_E=1,383$, $df_1=1$, $df_2=145$, $p=,242$; $F_O=,921$, $df_1=1$, $df_2=145$, $p=,339$; $F_U=,295$, $df_1=1$, $df_2=145$, $p=,588$; $F_S=,076$, $df_1=1$, $df_2=145$, $p=,783$).

Tablica 4. Deskriptivni podaci na osobinama ličnosti s obzirom na redosljed rođenja i prikaz sažetka ANOVA-e.

	Prvorođeni			Kasnije rođeni			<i>F</i>	<i>p</i>	Cohenov <i>d</i>
	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>			
Neuroticizam	63	2,3	0,60	84	2,2	0,58	2,767	,098	0,17
Ekstraverzija	63	4,5	0,46	84	4,6	0,40	,854	,357	0,24
Otvorenost ka iskustvu	63	4,3	0,58	84	4,4	0,51	,997	,320	0,19
Ugodnost	63	2,1	0,45	84	2,1	0,48	,658	,418	0,14
Savjesnost	63	3,7	0,58	84	3,8	0,57	,964	,406	0,14

Legenda: *n* = veličina uzorka, *M* = aritmetička sredina, *SD* = standardna devijacija, *F* = statistik *p* = vjerojatnost

Iz tablice 3 vidljivo je kako su ispitanici svoju djecu u prosjeku najviše procjenjivali visoko na dimenzijama ekstraverzije, savjesnosti i otvorenosti ka iskustvu, kako prvorođenu djecu tako i kasnije rođenu djecu. Ni na jednoj dimenziji nije utvrđena statistički značajna razlika s obzirom na redosljed rođenja, što je vidljivo iz statistički neznačajnih *F*-omjera po svim dimenzijama ($p > ,05$). Cohenov *d* nam govori kakva je veličina učinka, a njegove vrijednosti također ukazuju da nema razlike među prvorođenom i kasnije rođenom djece.

Kako bismo odgovorili na ostale probleme, potrebno je bilo ispitati kakve su povezanosti između osobina ličnosti i interesa. S obzirom da se distribucije mogu smatrati približno normalnima, računat je Pearsonov koeficijent korelacije između svih varijabli u istraživanju.

Tablica 5. Prikaz Spearmanovih korelacija između osobina ličnosti i interesa ($N=147$)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1. Neuroticizam	-	-,36**	-,33**	,41**	-,47**	-,14	,22**	-,27**	-,02
2. Ekstraverzija		-	,58**	-,10	,40**	,15	-,10	,56**	,19*
3. Otvorenost ka iskustvu			-	-,01	,30**	,16*	,04	,41**	,14
4. Ugodnost				-	-,2*	-,13	,14	,04	,15
5. Savjesnost					-	,21**	-,07	,30**	,07
6. Faktor1						-	,11	,22**	,04
7. Faktor2							-	-,08	,08
8. Faktor3								-	,16
9. Faktor4									-

Bilješka: * $p < ,05$; ** $p < ,01$

Legenda: F1: zainteresiranost za crtanje, zainteresiranost za slikovnice, zainteresiranost za strane jezike, voli dječje pjesmice i brojalice te ih lako pamti

F2: pokazuje veći interes za predmete i igračke, negoli za prisutne osobe, igra se istim igračkama čak i ako su mu dostupne druge.

F3: kada je na izletu spontano primjećuje prisutne životinje, spontano ponavlja fraze koje je čulo, poziva vršnjake u igru, poziva odrasle u igru

F4: zainteresiranost za figurice iz raznih filmova ili crtića, zainteresiranost za igre s loptom

Iz tablice 5 proizlazi kako postoji nekoliko značajnih korelacija. Tako je dimenzija neuroticizam pozitivno povezana s Faktorom 2, te negativno povezana s Faktorom 3. Obje dimenzije, i otvorenost ka iskustvu i savjesnost statistički su značajno povezane s Faktorom 1 i Faktorom 3 i to obje dimenzije s oba faktora u pozitivnome smjeru. Ekstraverzija je statistički značajno povezana s Faktorom 3 u pozitivnom smjeru i to na razini od 1%, dok je s Faktorom 4 pozitivno statistički značajno povezana na razini od 5 %. Sve su ostale korelacije statistički značajne na 1%. Može se primjetiti kako dimenzija ugodnost ni s jednim faktorom nije statistički značajno povezana.

Gledajući interkorelacije na osobinama ličnosti, može se primjetiti kako ih je više od pola statistički značajno povezano, dok su faktori interesa ortogonalni te se međusobno ne objašnjavaju, odnosno među njima su pretežno niske i statistički neznačajne korelacije.

5. Rasprava

Ovim istraživanjem željelo se kvantitativno ispitati kakva je povezanosti između osobina ličnosti i interesa kod djece predškolske dobi. Također, željeli smo istražiti postoji li i kakva je razlika u osobinama ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja djece.

Prema našim saznanjima, ovom temom nije se bavilo mnogo istraživača, pogotovo ne na našim prostorima. Iz tog razloga moguće je da je ovo istraživanje pridonijelo, ili će tek pridonijeti razvoju u području psihologije, ali i pedagogije, pošto se na ponašanje djece gledalo s jedne druge perspektive. Prije svega, proučavale su se osobine ličnosti kod djece, a inače je uobičajeno govoriti u kontekstu temperamenta, s obzirom na to da se u istraživanju radilo o djeci predškolske dobi. S druge strane, proučavali su se interesi koji se (češće) istražuju kod odraslih osoba. Iz toga proizlazi i metodološka prednost, a to je da su se konstruirali faktori na Upitniku o interesima djece predškolske dobi (Antončić, 2017), što omogućuje lakše interpretiranje, kao i daljnje korištenje upitnika u istraživanjima.

Osim samih konstrukata koji su proučavani, treba uzeti u obzir i populaciju koja je proučavana. Unatoč tome što su upitnike ispunjavali roditelji, skrbnici ili srodnici djeteta, ciljana populacija jesu djeca predškolske dobi. Pošto su upitnike ispunjavali roditelji, pretpostavljamo kako su dali procjene koje se odnose na tipične obrasce ponašanja djeteta, obrasce koji su ustaljeni i karakteristični. Naravno, kao što će biti navedeno i kasnije, treba uzeti u obzir i mogućnost socijalno poželjnog davanja odgovora. Kada se pogleda raspodjela roditelja s obzirom na stručnu spremu, postoji normalna distribucija s najviše roditelja sa

srednjom stručnom spremom, što nam ne daje umjetnu sliku visine obrazovanja. Konkretnije, obuhvaćeni su roditelji s različitim visinama obrazovanja, ali u skladu s posljednjim popisom stanovništva iz 2011. godine, prema kojim u Krapinsko-zagorskoj županiji ima najviše ljudi sa završenom srednjom stručnom spremom te gotovo pet puta manje ljudi koji imaju završenu visoku školu (DZS, 2011).

Razlike u osobinama ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja

Prvi problem našeg istraživanja bio je ispitati postoji li razlika u osobinama ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja djece, pri čemu su se ispitivale razlike između prvorodenog i svakog slijedećeg rođenog djeteta. Dakle, nisu se radile razlike posebno između drugorođenog, trećerodenog i tako dalje. Pri tome smo očekivali kako postoji razlika i to u smjeru da će prvorodeni biti ekstrovertiraniji i savjesniji (Sulloway, 2002). No, na dimenzijama neuroticizma, ugodnosti i otvorenosti ka iskustvu nismo očekivali razlike.

Dobiveni rezultati tek djelomično potvrđuju naša očekivanja. Naime, rezultati pokazuju kako na cijelome uzorku ne postoji razlika u osobinama ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja djece. Na to su ukazivale aritmetičke sredine rezultata ostvarene na pojedinoj dimenziji osobine ličnosti a ovisno o redoslijedu rođenja. Kasnije provedena analiza varijance to je i dokazala.

Rezultati pokazuju kako nema razlike između prvorodenih i kasnije rođenih na dimenziji ekstraverzije. Tome u prilog idu rezultati nekih drugih istraživanja (Damian i Roberts, 2015; Jefferson i sur., 1998). Postavlja se pitanje zašto. Moguće objašnjenje može biti u ponašanju roditelja – u njihovoj pretjeranoj kontroli i distriktivnom ponašanju. Kod roditelja koji se ponašaju previše zaštitnički, djeca mogu postati submisivna te se iz tog razloga ponašati manje ekstravertirano (iako je takvo ponašanje roditelja tipičnije za prvorodeno dijete) (Pollet, Dijkstra, Barelds i Buunk, 2010). No, s jedne strane ovakvi su rezultati bili i za očekivati s obzirom na to da je velika većina roditelja svoju djecu opisala kao ekstravertirane („otvorene“). Također, rezultati na dimenziji savjesnosti ne ispunjavaju naša očekivanja. Rezultati pokazuju kako nema razlike između prvorodenih i kasnije rođenih na potonjoj dimenziji, što ide u prilog rezultatima dobivenima u istraživanju Michalskog i Shackelforda (2002). Takvi su rezultati oprečni onima koje navodi Sulloway (2002) u svojem istraživanju, koji navodi kako bi prvorodeni trebali biti savjesniji. Kako nije dobivena nikakva razlika, može se uzeti u obzir kako se današnja djeca više ne trebaju toliko dokazivati roditeljima. Ukoliko se uzme u obzir i način ponašanja roditelja (prezaštitnički,

kontrolirajući), roditelji mogu početi obavljati neke obaveze umjesto njih, zbog čega prvorođeni nisu toliko savjesni koliko se po Sullowayevoj teoriji pretpostavlja.

Na ostalim dimenzijama nisu potvrđene nikakve razlike, kao što je u skladu s našim očekivanjima i u skladu s drugim istraživanjima: na dimenziji neuroticizma (Ha i Tam, 2011; Jefferson i sur., 1998; Paulhus i sur., 1999), otvorenosti ka iskustvu (Ha i Tam, 2011; Bleske-Reчек i Kelley, 2014) te ugodnosti (Damian i Roberts, 2015).

Damian i Roberts (2015) došli su do zaključka kako je redoslijed rođenja vrlo korištena varijabla u istraživanjima, varijabla kojom se nastoji objasniti razvoj osobina ličnosti i inteligencije pomoću različitih nacerta. No, kako mnoga prije navedena istraživanja dokazuju kako nema razlika u osobinama ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja, smatra se kako možda redoslijed rođenja ipak nije toliko važna varijabla kojom bi se objasnile osobine ličnosti, pa i inteligencija, u kontekstu unutar obitelji. S druge strane Harris (2000) također smatra kako su pretpostavke o utjecaju redoslijeda rođenja na osobine ličnosti samo vjerovanja a ne dokaz. Naime, smatra se da kada se govori o redoslijedu rođenja, da si osoba predoči neku osobu koju poznaje, stavlja je u neki obiteljski kontekst te redoslijed rođenja stavlja u koncept ponašanja koji poznaje. Harris (2000) smatra kako je redoslijed rođenja tek način na koji se osoba ponaša, kako se osjeća prema bližnjima, a ako tu osobu promatramo u nekoj drugoj okolini, da su u pitanju onda drugi osjećaji i ponašanja. Smatra da ti osjećaji i ponašanja koji određuju redoslijed rođenja, koji se uglavnom mjeri u istraživanjima, da su oni „ostavljeni kod kuće“. Iz tog razloga naši dobiveni rezultati ne čude, iako i dalje treba uzeti u obzir socijalno poželjno odgovaranje, kao i potencijalno roditeljsko ne stvaranje razlika među svojom djecom.

Povezanost između osobina ličnosti i interesa

Drugi problem našeg istraživanja odnosio se na ispitivanje povezanosti osobina ličnosti i interesa kod djece. Rezultati nisu u potpunosti u skladu s našim očekivanjima.

Kako do sada nisu provedena istraživanja koja bi obuhvaćala interese i osobine ličnosti kako kod djece općenito tako ni kod djece predškolske dobi, rasprava će u nekim dijelovima obuhvaćati i moguća objašnjenja gledana sa stajališta odraslih osoba. Odraslih osoba kao dijela populacije za koje se pretpostavlja da imaju formirane interese i osobine ličnosti. Naime, kako je već i prije objašnjeno te pregledom istraživanja dokazano, uistinu postoje povezanosti između Hollandovog RIASEC modela interesa i osobina ličnosti, neovisno o tome o kojem se modelu ličnosti govori (Larson i Borgen, 2002).

Rezultati ukazuju na pozitivnu povezanost između neuroticizma i Faktora 2 te negativnu povezanost s Faktorom 3. Ono što smo mi još očekivali jest pozitivna povezanost s Faktorom 4. Pozitivna povezanost s Faktorom 2 i negativna povezanost Faktorom 3 očekivana je s obzirom na karakteristike koje su u opisu onih koji postižu više rezultate na neuroticizmu. Naime, kako su takve osobe depresivnije i anksioznije (Costa i McCrae, 2008), pretpostavljamo kako će biti manje zainteresirani za aktivnosti koje uključuju interakcije s drugima, ali da će im fokus pažnje biti suženiji. Nadalje, takve rezultate objašnjavamo na način da će se više usmjeriti na korištenje igračaka ili predmeta. Iz tog razloga čudi kako rezultati ne ukazuju i na povezanost s Faktorom 4, pošto on također govori o korištenju i zainteresiranosti bavljenjem predmetima. Zašto rezultati ipak ne pokazuju pozitivnu povezanost, ostaje otvoreno pitanje.

Nadalje, rezultati ukazuju na pozitivnu statistički značajnu povezanost između ekstraverzije i Faktora 3. Takav je rezultat u skladu s našim očekivanjima, s obzirom da taj faktor obuhvaća čestice koje su u opisu osoba koje postižu visoke rezultate na dimenziji ekstraverzije (Costa i McCrae, 2008). Naime, kako ekstroverti vole biti okruženi ljudima, biti dijelom društvenih aktivnosti, podrazumijeva se i kako će takve aktivnosti onda i inicirati. Osim toga, treba uzeti u obzir i da takva socijalna ponašanja označavaju i igranje s prijateljima. Djeca opisuju igru kao određeni oblik druženja s djecom, a s obzirom da s njima provode najviše vremena, nazivaju ih prijateljima (Klarin, 2017). S druge strane, i spontanost je dio ekstraverzije. Kako ekstroverti teže prema zabavi i uzbuđenju, spontanost je upravo ta koja može dovesti do toga (McCabe i Fleeson, 2012). Aktivnosti opisane u Faktoru 3 ne označavaju radnje koje bi kod osobe izazvale uzbuđenje kao takvo, međutim uključuju karakteristiku njihovog spontanog načina razmišljanja i ponašanja (Zabelina i Robinson, 2010), kao i najprepoznatljiviju karakteristiku ekstroverta – biti u društvu drugih ljudi. Tu se može povući i paralela s Hollandovim RIASEC modelom. Ako se na Faktor 3 gleda kao na faktor koji uključuje socijalna ponašanja, onda se može usporediti s Hollandovim socijalnim tipom koji se također odnosi na sklonost aktivnostima s ljudima (Holland, 1996). Osim toga, niz istraživanja (Barrick i sur., 2003; Hedrih, 2009; Krapić i sur., 2008; Larson i sur., 2002) pokazalo je kako postoji pozitivna povezanost između ekstraverzije i socijalnog tipa na uzorku odraslih osoba. Treba primjetiti kako je isti takav rezultat dobiven i u ovom istraživanju, ali na uzorku mlađe populacije. Iako se ne mogu direktno uspoređivati odrasle osobe i djeca, uzevši u obzir osobine ličnosti, svejedno se može reći kako postoje određene točke u kojima su i djeca i odrasle osobe slične. Također, može se zaključiti, bez obzira na dob i na različite načine mjerenja, kako se neki obrasci ponašanja mogu uočiti već u mlađoj

dobi te kako bi se daljnjim promatranjem moglo istraživati postoji tendencija zadržavanja takvog ponašanja.

Kada je riječ o dimenziji otvorenosti ka iskustvu, rezultati su također djelomično u skladu s našim očekivanjima. Rezultati ukazuju na pozitivnu povezanost s Faktorom 1, ali i s Faktorom 3 za koji nismo pretpostavljali da će biti u korelaciji. Povezanost s Faktorom 1 može se interpretirati i sa stajališta Hollandovog RIASEC modela. Holland u svojoj tipologiji govori o umjetničkom tipu, tipu koji govori o sklonosti umjetničkom izražavanju (Holland, 1996). Ako se na Faktor 1 gleda s tog stajališta, pošto govori o zainteresiranosti za crtanje, slikanje, može se ponovno reći kako su rezultati slični kao i kod odraslih osoba. Naime, na nizu istraživanja (Barrick i sur., 2003; Hedrih, 2009; Krapić i sur., 2008; Larson i sur., 2002). na odraslim osobama dobivene su pozitivne korelacije između otvorenosti ka iskustvu i umjetničkog tipa. Tome u prilog idu i rezultati u ovome istraživanju. To se može objasniti na način da osobe koje postižu više rezultate na ovoj dimenziji, su sklonije maštanju, da su radoznale, da imaju čak i neke umjetničke interese (Costa i McCrae, 2008). Iako nisu očekivane korelacije s Faktorom 3, moguće je da djeca koja su otvorenija ka iskustvu lakše i brže primjećuju podražaje oko sebe te ih nije potrebno dodatno motivirati. Osim toga, kako su otvoreni prema raznolikostima, možda uistinu postoji povezanost između potonje dimenzije i provođenja vremena u društvu ostalih, gdje može doći do novih situacija.

Na kraju, rezultati koji se odnose na povezanost savjesnosti u skladu su s našim očekivanjima. Rezultati ukazuju na pozitivnu povezanost između savjesnosti i Faktora 1 i Faktora 3. Ako se na Faktor 1 ne gleda kao na umjetnički faktor, prema Hollandovoj tipologiji, na način koji je opisano prije, treba se uzeti u obzir da se Faktor 1 sastoji od niza aktivnosti koje mogu služiti i kao načini učenja. Tako se, na primjer, na slikovnice može gledati kao na nastavno sredstvo koje ima informacijsko-odgojnu ulogu, može služiti kao izvor znanja (Darmopil, 2017). Također, tu je i zainteresiranost za strane jezike koja po Silić (2007) označava aktivnost u kojoj djeca moraju biti u interakciji te im moraju biti omogućeni različiti oblici igara koje bi ih poticale na korištenje stranih riječi. Kako bi do takvih ponašanja uopće i došlo i kako bi roditelji uopće primjetili da djeca imaju takve interese, potrebna je odgovornost, težnja za postignućem, organiziranost (Costa i McCrae, 2008), ali i marljivost i točnost u radu (Larsen i Buss, 2007), što nekako i slijedi iz opisa onih koji postižu visoke rezultate na dimenziji savjesnosti. S druge strane, ako gledamo na taj faktor kao na faktor kojim se objašnjavaju ponašanja koja teže prema umjetničkim, da bi se ona realizirala, ponovno su potrebne već prije opisane karakteristike osoba koja su visoko na dimenziji savjesnosti. Nadalje, pokazala se pozitivna povezanost s Faktorom 3 koji se odnosi na

iniciranje aktivnosti te na spontanost. Pošli smo od pretpostavke da se savjesnija djeca vole više družiti i provoditi vrijeme s drugima. Naime, kako takvi pojedinci organiziraju svoju okolinu, teže točnosti, pouzdani su i odlučni, takvi rezultati ne čude. Kao što je već i prije objašnjeno, djeca osobe s kojima se igraju smatraju svojim prijateljima (Klarin, 2017) pa pretpostavljamo kako djeca koja su savjesnija, da takvim ponašanjima i više teže.

Pokazalo se kako je Ekstraverzija statistički značajno povezana i s Faktorom 4, faktorom koji se odnosi na zainteresiranost igračkama. Takav rezultat nije bio očekivan, pošto smo krenuli od pretpostavke da će faktori koji se odnose na zainteresiranost igračkama, biti statistički značajno povezani s neuroticizmom. Ako se na takve igre gleda u kontekstu društvenih aktivnosti (Klarin, 2017; Vasta i sur., 1998), takav rezultat ne čudi. Kako ovaj faktor čine igre loptom i figuricama, što se često veže uz igre za dječake, treba uzeti u obzir da formalno ne postoji podjela na muške i na ženske igre i igračke, već se čini kako je to tek tradicionalno gledanje (Marović, 2009). Ono što se svakako pokazalo je da dječaci pristupaju igri kao aktivnosti kojom grade odnose, dok djevojčice igrom potiču komunikaciju, razmijenjuju informacije jedna s drugom (Marović, 2009). Zaključno, ako se uzme u obzir da ekstraverti vole biti dio društvenih aktivnosti te iste i inicirati (Costa i McCrae, 2008), može se reći kako ekstravertijanija djeca ujedno pokazuju i veći interes za igrom koja može inicirati igranje u grupi, što su i rezultati pokazali, unatoč tome što nisu u skladu s našim očekivanjima.

Ono što i dalje ostaje neodgovorenoje zašto nema povezanosti ugodnosti ni s jednim Faktorom. Ukoliko bi čak uzeli u obzir i socijalno poželjno davanje odgovora, pošto se radi o dimenziji koja se sastoji od čestica pozitivne konotacije, pretpostavljali smo kako bi ta dimenzija bila povezana barem s nekim faktorom.

Kako se radi o djeci čije osobine ličnosti nisu formirane, odnosno djeci koja su u razvoju, teško je interpretirati dobivene rezultate i otkrivati potencijalna objašnjenja povezanosti. Nezahvalno je govoriti zašto su neke korelacije značajne, s obzirom da nema mogućnosti referiranja na neka prethodna istraživanja. Treba uzeti u obzir da se djeca u toj dobi intenzivno razvijaju na svim poljima, karakterizira ih zainteresiranost za nove pojave te da uče o sebi i svijetu (Vasta i sur., 1998). Iako se većina interesa može objasniti na temelju osobina ličnosti, treba uzeti u obzir i ono što korelacija u suštini označava. Treba imati na umu da iako sada postoje neki interesi djece koji odgovaraju njihovim osobinama ličnosti, ne znače da će opstati i u budućnosti ili da su oni kao takvi formirani i da postoje upravo zbog visokih (ili niskih) prosječnih procjena roditelja na jednoj dimenziji.

Metodološka ograničenja

Kao jedan od nedostataka našeg istraživanja može se navesti broj sudionika, kao i način uzorkovanja. Uzorak je bio prigodan, što znači da su u istraživanju sudjelovali oni sudionici koji su nam bili dostupni. Kako se istraživanje radilo na području Krapinsko – zagorske županije, moglo je biti uključeno više dječjih vrtića ili onih koji su prostorno udaljeniji jedni od drugih, a ne koji su nam prostorno bili dostupniji. Unatoč tome što je uzorkovanje bilo na području jedne regije, upitno je generaliziranje.

Kako su upitnike ispunjavali roditelji, može se govoriti i o pristranome odgovaranju na pitanja u upitnicima. Unatoč tome što se roditeljima jamčila anonimnost podataka te što je bilo naglašeno kako će se podaci koristiti samo u svrhe ovog diplomskog rada, moguće je da su iskrivljavali podatke kako bi svoju djecu predstavili u što boljem svijetlu. To se može vidjeti iz toga što su, na primjer, prosječne vrijednosti na česticama koje se odnose na pozitivne opise ponašanja djece na upitniku ličnosti visoke, dok su one koje su negativnije niže. Osim toga, kako su roditelji ispunjavali upitnike kod kuće, nije bilo nadzora nad njihovim ispunjavanjem. Kako su upitnici ostavljeni u dječjim vrtićima i više zapravo nismo bili u kontaktu s roditeljima, pitanje je jesu li dobro shvatili uputu, je li im bilo jasno što se od njih traži, jesu li im bile jasne čestice i koliko su ozbiljno shvatili istraživanje. Također, ne zna se jesu li uvjeti za sve roditelje bili jednaki; na primjer jesu li svi roditelji ispunjavali kod kuće koncentrirani na upitnike, ili su neki ispunili u društvu drugih majki u nekim drugim uvjetima.

Također, sam Upitnik o interesima djece predškolske dobi (Antončić, 2017) predstavlja metodološko ograničenje. Naime, taj je upitnik konstruiran u svrhu provedbe istraživanja za diplomski rad. No, nije poznato je li provedena prethodna validacija na originalnome upitniku (ne na skraćenoj verziji koja je korištena u ovome istraživanju). Iz tog upitnika nisu poznate metrijske karakteristike. Osim toga, kako je u svrhe ovog istraživanja skraćen i upitnik koji mjeri osobine ličnosti kod djece, M5-PS-23, izmjerena pouzdanost je niska, što također predstavlja metodološko ograničenje. Kako je najniža takva izmjerena pouzdanost na subskali otvorenost ka iskustvu koja se sastoji od 3 čestice, pretpostavljamo kako to može biti jedan od uzroka tome. Stoga bi se i u budućim istraživanjima također i to moglo uzeti u obzir.

Prijedlozi za buduća istraživanja

U budućim istraživanjima trebalo bi, dakle, povećati uzorak te ga proširiti na čitavu županiju kako bi dobili konkretne rezultate koji bi onda vrijedili za cijelu regiju. Kod same provedbe istraživanja bilo bi dobro da anketar razgovara s roditeljima, da s roditeljima prođe cijeli upitnik i dodatno pojasni svaku česticu ili termin koji im nije poznat. Organizirati da se istraživanje provede u dječjem vrtiću u kojem ostavljaju djecu, pri čemu bi onda uvjeti bili za sve jednaki. U budućim istraživanjima bilo bi dobro kada bi se uvelo i promatranje djece. Djecu bi promatrali i odgajatelji i istraživač te bi se onda uspoređivale (subjektivne) procjene roditelja i (objektivne) procjene. Na taj bi se način mogla kontrolirati pristranost roditelja prilikom odgovaranja na pitanja te utvrditi postoji li razlika u procjenama ponašanja.

Bilo bi zanimljivo kada bi se u nacrt uvrstilo i ispitalo kako i koliko djeca predškolske dobi procjenjuju svoje interese. Da se napravi prilagođeni upitnik koji bi djeca ispunjavala u prisutstvu svojih roditelja. Umjesto napisanih čestica, djeci bi bila nacrtana neka radnja, poput djeteta koji crta, a umjesto tipične brojčane Likertove skale, bila bi skala s emotikonima koji bi simbolizirali koliko im se nacrtana aktivnost sviđa, koliko oni vremena provedu u toj aktivnosti, drugim riječima koliko im je omogućeno da se tom aktivnosti bave i bave li se njome, ukoliko imaju interesa prema njoj. Osim toga, pitalo bi ih se koji je njihov posao iz snova, odnosno čime bi se željeli baviti u životu. Na taj bi se način dobila i njihova procjena, ali bi se moglo i ispitati jesu li interesi u ranoj dobi dobri prediktori onoga čime bi se željeli baviti u životu. S teorijskog stajališta to bi se moglo uklopiti u nacrt, s obzirom da je poznato da interesi imaju utjecaj na razvoj interesa prema područjima koji su vezani uz odabir zanimanja kasnije u životu (Renninger i Hidi, 2002).

Također, bilo bi dobro da se koristi jači nacrt, poput nacrtu unutar obitelji (*within-family*) kako bi se mjerile razlike u ličnosti djece iz iste obitelji. Na taj bi se način uspoređivale ličnosti najstarijeg djeteta s njegovom mlađom braćom, a ne bi se mjerile i ispitivale povezanosti, odnosno razlike, između potpuno nepovezanih pojedinaca.

Na kraju, za mjerenje interesa bilo bi bolje koristiti neki upitnik za mjerenje interesa kod djece predškolske dobi. Na primjer, mogao bi se koristiti *Child Interest Activity Checklist* (Dunst, Raab i Trivette, 2013) koji se sastoji od 41 čestice za koju roditelj procjenjuje je li dijete u određenu aktivnost zainteresirano ili ne. Na kraju mogu dodati neke posebne interese, napisati neke specifičnosti djeteta te navesti do 12 aktivnosti za koje je najvjerojatnije da bi potaknule dijete da više komunicira (Dunst i sur., 2013). Na taj bi se način radilo s instrumentom za koji se zna kako funkcionira. No, ukoliko bi se istraživači i dalje odlučili za

upitnik koji je korišten u ovome istraživanju, svakako bi trebalo prije ga validirati, provjeriti metrijske karakteristike te tek nakon toga koristiti ga u praksi kako bi dobiveni rezultati bili što valjaniji i vjerodostojniji.

Praktične implikacije dobivenih rezultata

Na temelju dobivenih rezultata, ovim istraživanjem moguće je približiti roditeljima i odgajateljima sliku kako je važno gledati čime se bave djeca u predškoli, kako mogu i s druge perspektive sagledati aspekte ponašanja koja su povezana s osobinama ličnosti.

Saznali smo kako zapravo nema razlike između redoslijeda rođenja djece i njihovih osobina ličnosti, dok je u svakodnevnom razgovoru uobičajeno čuti kako roditelji ponašanja svoje djece opravdavaju upravo time da je dijete takvo jer je starije ili mlađe (od svoje braće). U tom području postoje mnoga istraživanja (Ha i Tam, 2011; Jefferson i sur., 1998; Paulhus i sur., 1999; Sulloway, 2002), no za ove se rezultate može reći, unatoč upitnoj generalizaciji objašnjenju u *Metodološkim ograničenjima* i unatoč tome što nisu dobivene razlike, da vrijede za naše podneblje, ili barem za sjeverozapadni dio države.

Iz ovog istraživanja također proizlazi kako postoje povezanosti nekih faktora s RIASEC tipologijom. Takve su paralele povučene samo na temelju sličnosti čestica koji čine faktore. Osim sličnosti faktora s RIASEC tipovima, pokazalo se i da su statistički značajne korelacije između tih faktora s pojedinim osobinama ličnosti, kao što je i slučaj na odraslima po RIASEC tipologiji.

Kada se govori o interesima, ovim istraživanjem može se podići svijest roditeljima koliko je bitno da provode vrijeme sa svojom djecom te da proučavaju i prate što to djecu čini sretnom, čemu posvećuju više pažnje, a čemu manje. Želi se pokazati kako nije bitno samo da dijete voli crtati i to pripisivati trenutnoj fazi koju prolazi, spolu djeteta ili društvu u kojem ostala djeca vole crtati, već o tome trebaju razmišljati na način da to ponekad može odrediti i budućnost djeteta, u smislu školovanja, odabira karijere i tome slično. Također, željelo se i roditelje potaknuti na razmišljanje koliko znaju o svojoj djeci, kada bi ispunjavali bilo upitnik vezan uz interese, bilo vezan uz osobine ličnosti. Unatoč tome što provode vrijeme zajedno, na neke se obrasce ponašanja ne obraća pažnja, što se ovakvim načinom procjene može promijeniti.

6. Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je kvantitativno istražiti osobine ličnosti kod djece predškolske dobi i njihov odnos s interesima. Rezultati analize varijance ukazuju kako ne postoje razlike u osobinama ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja djece, pri čemu ne postoje razlike ni na jednoj dimenziji. Računate korelacije na dimenzijama ličnosti i interesima ukazuju na nekoliko statistički značajnih korelacija. Pokazalo se kako postoji statistički značajna pozitivna povezanost između neuroticizma i Faktora 2, faktora koji se odnosi na zainteresiranost za igračke i predmete te igranje istim igračkama, te negativnu povezanost s Faktorom 3, koji se odnosi na pozivanje drugih u igru te spontano primjećivanje životinja i ponavljanja fraza. Na temelju rezultata zaključujemo kako je ekstraverzija je pozitivno povezana s Faktorom 3 i Faktorom 4, faktorom koji se odnosi na zainteresiranost za loptu i figurice. Također, pokazalo se kako je otvorenost ka iskustvu je pozitivno statistički značajno povezana s Faktorom 3 i Faktorom 1, faktorom koji se odnosi na zainteresiranost za crtanje, slikovnice, strane jezike te dječje pjesmice i brojalice. Ugodnost nije povezana ni s jednim Faktorom. Na kraju, rezultati ukazuju na pozitivnu povezanost između savjesnosti i Faktora 1 i Faktora 3.

7. Literatura

- Abe, J. A. A. (2005). The predictive validity of the Five-Factor Model of personality with preschool age children: A nine year follow-up study. *Journal of Research in Personality*, 39, 423-442.
- Antončić, Z. (2017). *Interesi djece predškolske dobi*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Baroody, A. E. i Diamond, K. E. (2013). Measures of preschool children's interest and engagement in literacy activities: Examining gender differences and construct dimensions. *Early Childhood Research Quarterly* 28, 291-301.
- Bleske-Rechek, A. i Kelley, J. A. (2014). Birth order and personality: A within-family test using independent self-reports from both firstborn and laterborn siblings. *Personality and Individual Differences*, 56, 15-18.
- Barrick, M. R., Mount, M. K. i Gupta, R. (2003). Meta-analysis of The Relationship between The Five-Factor Model of Personality and Holland's Occupational Types. *Personnel Psychology*, 56, 45-74.
- Costa, P. T., Jr. i McCrae, R. R. (2008). The NEO Inventories. U: R. P. Archer, S. R. Smith (ur.), *Personality Assessment (1st ed.)* (str: 223-256). New York: Routledge.

- Costa, P. T., Jr. i McCrae, R. R. (1995). Domains and Facets: Hierarchical Personality Assessment Using the Revised NEO Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 64(1), 21-50.
- Damian, R. I. i Roberts, B. W. (2015). The association of birth order with personality and intelligence in a representative sample of U.S. high school students. *Journal of Research in Personality* 58, 96-105.
- Darmopil, K. (2017). *Uloga i važnost slikovnice u predškolskoj dobi*. Neobjavljeni završni rad. Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.
- De Pauw, S. S. W. (2016). Childhood Personality and Temperament. U: *Oxford Handbook of the Five-Factor Model*. U tisku. New York: Oxford Press.
- De Pauw, S. S. W., Mervielde, I. i Van Leeuwen, K. G. (2009). How Are Traits Related to Problem Behavior in Preschoolers? Similarities and Contrasts Between Temperament and Personality. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37, 309-325.
- Državni zavod za statistiku (2011). *Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu, popis 2011*. Pribavljeno 20.8. s adrese: https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_32/h01_01_32_zup02.html
- Dunst, C. J., Raab, M. i Trivette, C. M. (2013). *Child interests activity checklist*. Pribavljeno 10.8.2018. s adrese: http://www.puckett.org/ECLLTools_3_child_int_act_cklist.pdf
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London: SAGE.
- Goldberg, L. R. (1993). The Structure of Phenotypic Personality Traits. *American Psychologist*, 48(1), 26-34.
- Goldsmith, H. H., Buss, A. H., Plomin, R., Rothbart, M. K., Thomas, A., Chess, S., Hinde, R. A., McCall, R. B. (1987). Roundtable: What is temperament? Four Approaches. *Child Development*, 58, 505-529.
- Grist, C. L., Socha, A. i McCord, D. M. (2012). The M5-PS-35: A Five-Factor Personality Questionnaire for Preschool Children. *Journal of Personality Assessment*, 94(3), 287-295.
- Grist, C. L. i McCord, D. M. (2010). Individual Differences in Preschool Children: Temperament or Personality? *Infant and Child Development*, 19, 264-274.
- Ha, T. S. i Tam, C. L. (2011). A Study of Birth Order, Academic Performance, and Personality. *IPEDR* 5, 28-32.
- Harackiewicz, J. M. i Hulleman, C. S. (2010). The Importance of Interest: The Role of Achievement Goals and Task Values in Promoting the Development of Interest. *Social and Personality Psychology Compass*, 4(1), 42-52.
- Harris, J. R. (2000). Context-Specific Learning, Personality, and Birth Order. *Current Directions in Psychological Science*, 9(5), 174-177.
- Hedrih, V. (2009). Profesionalna interesovanja i osobine ličnosti. *Godišnjak za psihologiju*, 6(8), 155-172.

- Hidi, S. (1990). Interest and Its Contribution as a Mental Resource for Learning. *Review of Educational Research*, 60(4), 549-571.
- Hidi, S. i Renninger, K. A. (2006). The Four-Phase Model of Interest Development. *Educational Psychologist*, 41(2), 111-127.
- Holinger, P. C. (2011). *Discovering Our Children's Interests. Starting Early to Help Children Find Their Passions*. Pribavljeno 15. 7. 2018. s adrese: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/great-kids-greatparents/201106/discovering-our-childrens-interests>
- Holland, J. L. (1959). A Theory of Vocational Choice. *Journal of Counseling Psychology*, 6(1), 35-45.
- Holland, J. L. (1996). Exploring Careers With a Typology. What We Have Learned and Some New Directions. *American Psychologist* 51(4), 397-406.
- Klarin, M. (2017). Psihologija dječje igre. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Krapić, N., Kardum, I. i Kristofić, B. (2008). Odnos osobina ličnosti i sposobnosti s profesionalnim interesima. *Psihologijske teme*, 17(1), 75-91.
- Krapp, A., Hidi, S. i Renninger, K. A. (1992). Interest, Learning and Development. U: K. A. Renninger, S. Hidi, A. Krapp (ur.), *The role of interest in learning and development* (3-25). Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Jefferson, T., Jr., Herbst, J. H. i McCrae, R. R. (1998). Associations between Birth Order and Personality Traits: Evidence from Self-Reports and Observer Ratings. *Journal of Research in Personality*, 32, 498-509.
- Laidra, K., De Fruyt, F. i Konstabel, K. (2017). Assessing childhood personality with the Estonian short version of the Hierarchical Personality Inventory for Children (HiPIC). *Personality and Individual Differences* 112, 31-36.
- Larsen, R. J. i Buss, D. M. (2007). Psihologija ličnosti. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Larson, L. M i Borgen, F. H. (2002). Convergence of Vocational Interests and Personality: Examples in an Adolescent Gifted Sample. *Journal of Vocational Behaviour*, 60, 91-112.
- Larson, M. L., Rottinghaus, P. J. i Borgen, F. H. (2002). Meta-analyses of Big Six Interests and Big Five Personality Factors. *Journal of Vocational Behavior* 61, 217-239.
- Leibham, M. B., Alexander, J. M. i Johnson, K. E. (2012). Science Interests in Preschool Boys and Girls: Relations to Later Self-Concept and Science Achievement. *Science Education*, 97(4), 547-593.
- Litty, C. G. (2007). *Temperament and Personality in Preschoolers: Are the Concepts the Same or Different?* Doktorska disertacija. Knoxville: The University of Tennessee.
- Markey, P. M., Markey, C. N. i Tinsley, B. J. (2004). Children's Behavioral Manifestations of the Five-Factor Model of Personality. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(4), 423-432.

- Marović, Z. (2009). Ne smiješ plakati, ti si dječak. *Dijete, vrić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 15(58), 18-23.
- McCabe, K. O. i Fleeson, W. (2012). What Is Extraversion For? Integrating Trait and Motivational Perspectives and Identifying the Purpose for Extraversion. *Psychological Science* 23(12), 1498-1505.
- McCrae, R. R., & Costa, P. J. (2013). Introduction to the empirical and theoretical status of the five-factor model of personality traits. U: T. A. Widiger, P. J. Costa, T. A. Widiger, P. J. Costa (ur.), *Personality disorders and the five-factor model of personality* (str. 15-27). Washington, DC, US: American Psychological Association.
- McCrae, R. R. i John, O. P. (1992). An Introduction to the Five-Factor Model and Its Applications. *Personality*, 60(2), 175-215.
- Michalski, R. L. i Shackelford, T. K. (2002). An Attempted Replication of the Relationships between Birth Order and Personality. *Journal of Research in Personality* 36, 182-188.
- Paulhus, D. L., Trapnell, P. D. i Chen, D. (1999). Birth order effects on personality and achievement within families. *Psychological Science*, 10(6), 482-488.
- Pollet, T. V, Dijkstra, P., Barelds D. P. H i Buunk, A. P. (2010). Birth order and the dominance aspect of extraversion: Are firstborns more extraverted, in the sense of being dominant, than laterborns? *Journal of Research in Personality*, 44, 742-745.
- Rettew, D. C. i McKee, L. (2005). Temperament and its role in developmental psychology. *Harvard Review Psychiatry*, 13, 14-27.
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A. i Evans, D. E. (2000). Temperament and Personality: Origins and Outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(1), 122-135.
- Renninger, K. A. (2009). Interest and Identity Development in Instruction: An Inductive Model. *Educational Psychologist*, 44(2), 105-118.
- Renninger, K. A. i Hidi, S. (2002). Student Interest and Achievement: Developmental Issues Raised by a Case Study. U: A. Wigfield, J. S. Eccles (ur.), *Development of Achievement Motivation* (str. 173-195). San Diego, CA, US: Academic Press.
- Renninger, K. A. i Wozniak, R. (1985). Effect of Interest on Attentional Shift, Recognition, and Recall in Young Children. *Developmental Psychology*, 21, 624-632.
- Ryu, E. (2011). Effects of skewness and kurtosis on normal-theory based maximum likelihood test statistic in multilevel structural equation modeling. *Behavior Research Methods*, 43(4), 1066-1074.
- Salmon, C. (2007). Big brothers and little sisters? Sex selection and birth order. *Ethics, Bioscience and Life*, 2(2), 12-17.
- Silić, A. (2007). Stvaranje poticajnog okruženja u dječjem vrtiću za komunikaciju na stranome jeziku. *Odgojne znanosti*, 9(2), 67-84.
- Silvia, P. J. (2001). Interest and Interests: The Psychology of Constructive Capriciousness. *Review Of General Psychology*, 5(3), 270-290.

- Soto, C. J. i Tackett, J. L. (2015). Personality Traits in Childhood and Adolescence: Structure, Development and Outcomes. *Current Directions in Psychological Science*, 24(5), 358-362.
- Sullo way, F. J. (2001). Sibling-order Effects. U: N. J. Smelser, P. B. Baltes (ur.), *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*, 21 (str. 14058-14063). Oxford: Elsevier.
- Sullo way, F. J. (2002). Birth Order, Sibling Competition, And Human Behavior. U: H. R. Holcombill (ur.), *Conceptual Challenges in Evolutionary Psychology. Innovative Research Strategies* (str. 39-83). Lexington: Springer.
- Sullo way, F. J. (2007). Birth order. U: C. Salmon, T. Shackelford (ur.), *Evolutionary Family Psychology* (str. 162-182). Oxford: Oxford University Press.
- Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Zabelina, D. L. i Robinson, M. D. (2010). Child's Play: Facilitating the Originality of Creative Output by a Priming Manipulation. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts* 4(1), 57-65.

8. Prilozi

8.1. Upitnik o interesima za djece predškolske dobi (skraćena verzija)

Datum ispunjavanja upitnika: _____

Upitnik ispunjava (npr. djetetov otac, majka, baka ili sl.): _____

Datum rođenja djeteta: _____ Spol djeteta (zaokružite): M Ž

Obrazovanje majke (zaokružite): OŠ SSS VŠS/VSS/mag. mr.sc./dr.sc.

Obrazovanje oca (zaokružite): OŠ SSS VŠS/VSS/mag. mr.sc./dr.sc.

Živi li dijete u kućanstvu s oba roditelja? DA NE Broj osoba s kojima dijete živi u kućanstvu: _____

Broj braće i sestara: _____

Koji je djetetov redoslijed rođenja u obitelji (napišite broj koje je dijete po redu): _____

Ima li dijete (ili je ranije imalo) neke razvojne teškoće ili značajne medicinske probleme? DA NE

➤ Ako DA, molimo navedite koje: _____

Pred Vama se nalaze tri tvrdnje s nekoliko ponuđenih odgovora. Molimo Vas, zaokružite samo jedan odgovor, onaj koji najviše opisuje Vaše dijete.

Dijete se najviše voli igrati (zaokružite jedan odgovor):

- a) Samo
- b) S vršnjacima
- c) S djecom mlađom od sebe
- d) S djecom starijom od sebe ili s odraslima

Kako biste okarakterizirali Vaše dijete kada je u društvu drugih osoba:

- a) Sramežljivo („zatvoreno“)
- b) Ekstrovertirano („otvoreno“)

Kako dijete pretežno reagira kada ga se prekine usred aktivnosti ili igre (npr., usred igranja kompjuterske igrice)?

- a) Plače, viče ili pruža fizički otpor (vidno je uznemireno)
- b) Pokazuje negodovanje, ali ne plače, ne viče niti ne pruža fizički otpor
- c) Lako prelazi na novu aktivnost

Pred Vama se nalaze tri pitanja. Molimo Vas, na njih odgovorite tako da upišete broj sati koji dijete provodi u određenoj aktivnosti.

Koliko sati dnevno, u prosjeku, dijete gleda televiziju?
_____ sati

Koliko sati dnevno, u prosjeku, dijete koristi elektroničke uređaje kao što su tableti, pametni telefoni ili kompjuteri?
_____ sati

Koliko sati dnevno, u prosjeku, dijete provede u igri na otvorenom (primjerice, park i sl.)?
_____ sati

U tablici ispred Vas nalazi se niz aktivnosti. Molimo, upišite oznaku „X“ uz odgovor koji najbolje opisuje koliko je dijete zainteresirano za pojedinu aktivnost ili sadržaj.

	Uopće ga <u>ne</u> zanimaju	Uglavnom ga <u>ne</u> zanimaju	Ponekad ga zanimaju, a ponekad ne	Uglavnom ga zanimaju	Potpuno ga zanimaju
Crtanje					
Slikovnice					
Figurice iz raznih filmova ili crtića (npr. Jurić, Ratovi zvijezda, Snježno kraljevstvo i sl.)					
Strani jezici					
Igre loptom					

U tablici ispred Vas nalazi se niz različitih ponašanja. Molimo, stavite „X“ pored odgovora koji najbolje opisuje ponašanje Vašeg djeteta.

	Nikad	Ponekad	Često	Uvijek
Voli dječje pjesmice i brojalice te ih lako pamti.				
Kad je na izletu, na ulici ili u parku, spontano primjećuje prisutne životinje.				
Spontano ponavlja fraze koje je čulo (npr. iz crtića ili reklame)				
Poziva vršnjake u igru.				
Poziva odrasle u igru.				
Pokazuje veći interes za predmete i igračke, negoli za prisutne osobe.				
Igra se istim igračkama (jedna ili dvije odabrane igračke), čak i ako su mu dostupne druge igračke.				

8.2. Upitnik ličnosti M5-PS-23 (skraćena verzija)

		Nimalo ne odgovara opisu mog djeteta	Uglavnom ne odgovara opisu mog djeteta	Niti ne odgovara, niti odgovara opisu mog djeteta	Uglavnom odgovara opisu mog djeteta	U potpunosti odgovara opisu mog djeteta
1.	Boji se mnogih stvari.	1	2	3	4	5
2.	Lako se nasmije.	1	2	3	4	5
3.	Ima bujnu maštu.	1	2	3	4	5
4.	Lako ga/je zadovoljiti.	1	2	3	4	5
5.	Uspješno završava zadatke.	1	2	3	4	5
6.	Većinu vremena je opušten/a.	1	2	3	4	5
7.	Stalno je u pokretu.	1	2	3	4	5
8.	Zanimaju ga/je razne stvari.	1	2	3	4	5
9.	Zna kako zaobići pravila.	1	2	3	4	5
10.	Teško započinje zadatke.	1	2	3	4	5
11.	Lako se uzruja.	1	2	3	4	5
12.	Puno se zabavlja.	1	2	3	4	5
13.	Viče na druge ljude.	1	2	3	4	5
14.	Pokušava biti najbolji/a u tome što radi.	1	2	3	4	5
15.	Lako se naljuti.	1	2	3	4	5
16.	Veseo je.	1	2	3	4	5
17.	Osvećuje se drugima.	1	2	3	4	5
18.	Ne uviđa moguće posljedice.	1	2	3	4	5
19.	Lako se prilagođava novim situacijama.	1	2	3	4	5
20.	Zabavlja svoje prijatelje.	1	2	3	4	5
21.	Voli započinjati nove stvari.	1	2	3	4	5
22.	Vrijeđa druge ljude.	1	2	3	4	5
23.	Završava što je započeo/la.	1	2	3	4	5